

Tartu Ülikool

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Haridusteaduste instituut

Loodusteaduslikud ained

Meelis Sikk

EESTI SOTSIAALDEMOKRAATLIKU ERAKONNA HARIDUSPOLIITIKA
ANALÜÜS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Jüri Ginter

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Jüri Ginter, kn

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:.....

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2014

Kokkuvõte

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks oli anda soovitusi Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hariduspoliitika edendamiseks. Analüüsi käigus leiti vastus uurimusküsimustele:

1. Kuidas on Eesti Sotsiaaldemokraatlik Erakond käsitlenud hariduspoliitikat?
2. Milliseid haridusprobleeme on esitatud programmides?
3. Mil määral on sotsiaaldemokraadid pööranud tähelepanu haridusekspertide poolt esitatud probleemidele?

Kokkuvõtvalt võib öelda, et sotsiaaldemokraatliku hariduspoliitika põhimõte on võrdsed haridusvõimalused. Samuti väärtustatakse õpetajaid ja kutseharidust.

Kokkuvõtvalt tehakse sotsiaaldemokraatliku hariduspoliitika edendamiseks ja samas töö eesmärgi täitmiseks järgmised ettepanekud:

1. Õppeasutuste juhtidele viie-aastase tähtajaga töölepingud.
2. Huvihariduse rahastamine kolme tunni ulatuses nädalas.
3. Luua keskkooliõpilastele rohkem võimalusi õppida huvipakkuva kallakuga koolis.

Summary

The headline of the current thesis is Education Policy Analysis of Estonian Social Democratic Party.

Probably no one doubts about importance of education policy. Since the popularity of Estonian Social Democratic Party has increased it is necessary to investigate its principles of education policy. The research problem of this thesis is the fact that there are no previous profound researches about Estonian Social Democrats.

The methods of research were longitude case study and exploratory study.

The thesis consists of four chapters. The first is dedicated to identifying and characterizing of most important terms relating to the education policy. The second chapter deals with different interpretations of the concept *educational policy*. The third chapter gives short description of development of education policy in the newly independent Republic of Estonia. The fourth chapter presents analysis of programs of Estonian Social Democratic Party.

Research questions were: how Estonian Social Democrats have represented their values about education policy, what are the main problems relating to education policy and the extent to which programs have reflected educational problems offered by experts.

As a conclusion it can be said that the main values about education policy of Social Democratic Party are equal opportunities, Research and Development, lifelong Learning and vocational education. Main problems are educational stratification, and teachers' low pay rate. Estonian Social Democrats have paid attention to almost all educational problems except: a small proportion of men compared to women, both students and teachers at all levels of education.

To fulfill the aim of the thesis – to improve socialdemocratic education policy:

1. Five–years contracts for headmasters.
2. Interest in Education funding for three hours a week.
3. Generate more opportunities for high school students to learn specific subjects.

Table of Contents

Kokkuvõte	2
Summary.....	3
Sissejuhatus.....	5
Mõisted.....	7
Haridus.....	7
Poliitika.....	12
Haridussüsteem	13
Haridusstrateegia.....	16
Hariduspoliitika teoreetiline käsitus	18
Hariduspoliitika iseloomustus ja areng taasiseseisvunud Eestis.....	22
Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna programmpõhiste hariduspoliitiliste seisukohtade analüüs.....	30
Metoodika	30
Analüüsi käik	32
Arutelu	40
Autorluse kinnitus	45
Kasutatud kirjandus	46
LISA Hariduspoliitilised seisukohad SDE 2005. aasta haridusprogrammis.....	52

Sissejuhatus

Teemavaliku põhjendus

Hariduspoliitika tähtsuses pole alust kahelda. Kuna Eesti Vabariigi näol on tegemist suhteliselt noore ja areneva demokraatiaga, on oluline tähelepanu pöörata selle hariduspoliitika edendamisele. Emori uuringu järgi oli 2013. aasta detsembris sotsiaaldemokraatide toetusprosent 23, millega edestatakse nii Reformierakonda (19%) kui ka Isamaa ja Res Publica Liitu (20%) ning jäädakse Keskerakonna (32%) toetusega võrreldes teisele kohale (Erakondade toetusreitingud).

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisprobleemiks on Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hariduspoliitika arengu käsitlemise puudumine. Ajal, mil sotsiaaldemokraadid koguvad üha enam populaarsust, on vajalik pöörata tähelepanu sotsiaaldemokraatlikele hariduspõhimõtetele. Sotsiaaldemokraatlikul Erakonnal on välja töötatud mitmeid hariduspoliitilisi seisukohti kajastavaid programme, kuid need pole leidnud põhjalikku käsitlust üheski uurimuses.

Isiklikult pakub antud teema huvi, sest olen Sotsiaaldemokraatliku Erakonna liige ja olles õppinud haridusteaduseid, soovin antud valdkondi ühendada ning ennast hariduspoliitikaga rohkem kurssi viia.

Uurimustöö eesmärk on anda soovitusi Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hariduspoliitika edendamiseks.

Praktilisest küljest on uurimine väärtuslik, kuna aitab täiustada sotsiaaldemokraatlikku hariduspoliitikat ning tõmbab tähelepanu selle kitsaskohtadele.

Uurimisküsimused

Uurimustöö eesmärgi täitmiseks püstitab töö autor järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas on Eesti Sotsiaaldemokraatlik Erakond käsitlenud hariduspoliitikat?

2. Milliseid haridusprobleeme on esitatud programmides?
3. Mil määral on sotsiaaldemokraadid pööranud tähelepanu haridusekspertide poolt esitatud probleemidele?

Ülesehitus

Bakalaureusetöö on jaotatud neljaks peatükiks. Esimeses peatükis selgitatakse ja iseloomustatakse mõisteid: haridus, poliitika, haridussüsteem ja haridusstrateegia ning võrreldakse erinevaid seisukohti.

Teises peatükis esitatakse hariduspoliitika teoreetiline käsitlus, tuuakse välja mitmetahulised kontseptsioonid ning selgitatakse hariduspoliitika erinevaid tähendusi.

Kolmandas peatükis antakse lühiülevaade taasiseseisvunud Eesti hariduspoliitika iseloomust ja arengust, tutvustatakse Eesti Vabariigi haridusstrateegiaid, võrreldakse erinevaid Eesti hariduspoliitikat kajastavaid dokumente ning tuuakse välja tähtsamad haridusekspertide poolt esitatud haridusprobleemid.

Neljandas peatükis analüüsitakse Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hariduspoliitilisi dokumente, et välja selgitada hariduspoliitilised põhiseisukohad ning võrreldakse nende arengut, eristades püsiseisukohti ja lisandusi. Samuti analüüsitakse sotsiaaldemokraatide hariduspoliitikat haridusekspertide poolt välja toodud probleemide kontekstis.

Taolise uurimuse on läbi viinud Pelisaar (2008), kes oma magistritöös esitab Eesti hariduspoliitika arengu Keskerakonna näitel. Kui Pelisaar kajastab oma uurimuses Eesti erakondade ideoloogilist liigendust, rahvusvahelistest kokkulepetest tuleneva järgimist ning riigi ja kodaniku vahelise hariduse küsimustes vastavalt Eesti seadustele, siis käesoleva töö teoreetilises osas selgitatakse hariduspoliitikaga seotud põhimõisted, esitatakse hariduspoliitika teoreetiline käsitlus ning luuakse teooria, mille raames analüüsitakse Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hariduspoliitikat kajastavaid dokumente.

Mõisted

Selles peatükis selgitab ja iseloomustab autor hariduspoliitikaga seotud olulisemaid mõisteid ja võrdleb erinevaid seisukohti.

Haridus

Haridus on paljutähenduslik mõiste. Käsitledes haridust eesmärgina, tuleb paika panna, mida taotletakse mingiks ajaks. Käsitledes haridust sihina, tuleb määratleda, mida tulevik tõenäoliselt toob ja millistel eeldustel jõutakse soovitud tulemuseni. Käsitledes haridust protsessina, on see valmisolekute kujunemise elukestev jada, mille puhul pööratakse tähelepanu sellele, mida on vaja eri eas teada ja osata. Käsitledes haridust nähtusena, on vaja leida selle fenomeni kõik olulised karakteristikud ja hinnata saavutatud seisundit kui tervikut ning kirjeldada selle struktuuri. Samuti on haridust võimalik käsitleda kui teadmiste ja oskuste, oleku ja käitumise, arusaamise ja mõistmise ning mineviku tundmise ja tuleviku aimamise ühtsusena. Levinud on ka hariduse vaatlemine tööjõu ressursi või tegutsemise tingimuse tähenduses, mille puhul on oluline erialane, kutsealane ja ametialane ettevalmistus. Haridus ilmneb argielus, õpingutes, loomises, uurimises, tervishoius, töös, juhtimises jne (Hariduse terminoloogia seletav sõnastik).

Kui eelnenud teooria koostaja, Ginter, eelistab hariduse paremini mõistmiseks käsitleda selle erinevaid tähendusi eraldi, siis Saks (2011), kelle arvates haridus on suunatud tsivilisatsiooni edendamisele ning selle sisuks ja eesmärgiks on tööjõu ettevalmistamine majanduse jaoks ning isiksuse kasvatamine ja tema arengu toetamine, üritab erinevaid aspekte omavahel siduda. Saks (2011: 16): “Sõna haridus ei tähenda ainult omandatud teadmisi, oskusi ja vilumusi, vaid esmajoones kasvamist, arengut, kasvatust, juhendamist, kultuuri, moraali, kõlblust, puhtust, head käitumist, suhtlemisoskust, intelligentsust, valgustatust jne”.

Lisaks Saksale on võimalikult ühtset ja hõlmavamad teooriat üritanud luua ka Antikainen, Rinne ja Koski (2009), kelle arvates on haridus ühiskondlik protsess, mis toimub individuaalsete, kultuuriliste, ajalooliste, poliitiliste, majanduslike ja ühiskondlike tingimuste ja võimaluste piires. Hariduse põhimõtted, praktika, meetmed ja eesmärgid kujunevad protsessis, mille käigus haridusega tegelejad kohandavad ja muudavad oma eesmärkidele vastavalt seda kultuurilist ja sotsiaalset ainet, mis on ühiskonnas ajalooliselt välja kujunenud ja mida ka jätkuvalt aktiivselt luuakse. Eelnevaga sarnast teooriat pakub ka Pavelson (1997: 71-72), kelle arvates on haridus protsess, mille arengut mõjutavad ühiskonnas toimuvad muutused, mis kujundavad selle protsessi keskkonna.

Funktsionaalse teooria kohaselt on haridus inimese sotsialiseerimine sellesse füüsilisse ja psüühilisse kultuurikeskkonda, milles ta elab. Durkheimi (1969, 1979) järgi on hariduse eesmärgiks uute indiviidide kohandamine ühiskonna vajadustega nii, et ehitatakse sild üksikisiku individuaalsete taotluste ja talle ühiskonna poolt asetatud nõuete vahele. Giddens (1993) seob sotsialiseerumise tugevamalt ühiskondliku arenguga, määratledes seda protsessina, kus abitu laps saab vähehaaval iseendast teadlikuks, teadvaks isiksuseks, kel on oma kultuuris vajaminevad võimed. Durkheimi (1964) ja Parsoni (1964, 1967) järgi on kooliinstituutsiooni keskseks ülesandeks tagada kollektiivi säilimine ja koos sellega integratsiooni ja tööjaotuse ladusus (Haridussotsioloogia 2009).

Modernisatsiooniteoreetilises mallis võib nn Stanfordini koolkonna arvamustele tuginedes käsitleda rahvaharidusasutuste teket kui oma olemuselt suure rituaalse tseremoonia teenimist, kus kooli asutus ja haridus lunastavad kiriku ja usu koha. Kooliskäimist võib sel juhul näha modernse ühiskonna tähtsaima initsiooni- ja üleminekuriitusena (Haridussotsioloogia 2009).

Kontrolliteoreetilise seletuse järgi teenib rahvahulkade haridus eelkõige madalamate ühiskonnaklasside järeltulijate sotsiaalset määramist ja distsipliinikasvatust. Kooliasutus on eelkõige korrale allumise, paika panemise ja silme all hoidmise koht (Foucault 1980; Sandin 1986) või siis sümboolse võimukasutuse keskne valdkond (Bourdieu, Passeron 1977) (Haridussotsioloogia 2009)

Haridust on võimalik vaadelda ka ühiskonnarühmade vahelise staatusvõistluse valdkonnana. Sel juhul moodustub kogu haridussüsteem kultuuriliste ja sotsiaalsete võistluste areeni, kus ühiskonnaklassid, ühiskonnakihid ja kutsealad püüavad parandada

oma suhtelist positsiooni ning lisada oma võimu, prestiiži ja kultuurkapitali (Weber 1976; Collins 1979; Bourdieu, Passeron 1977; Murphy 1988; Kivinen, Rinne 1994) (Haridussotsioloogia 2009)

Enamik teatmeteoseid käsitleb haridust vastavalt funktsionaalsele teooriale. Järgnevalt esitabki töö autor allikaid, kus käsitletakse haridust funktsionalismiteooria põhiselt. Haridus on maailma suurim valdkond, mille tähtsus ei seisne ainult selle suuruses, vaid samuti selle institutsionaliseeritud teadmiste rollis – erinevate teadmiste hoidja, tootja, levitaja ja edastaja. Sisuliselt on haridus energia vorm, mis kannab endas kõikvõimalikku intellektuaalset tegevust. (World Education, lk XIX). Gustavsson (2000: 27) leiab, et haridus ei tähenda esmajoones mitte teatud teadmiste valdamist, vaid kirjeldust isiklikust arengust. Isikliku arengu käsitlest toetab ka Marcus, kelle kohaselt kaasab haridus meele ja keha, mõistuse ja kujutlusvõime, intellektuaalsed ja instinktiivsed vajadused (Twentieth Century Political Theory, 2006, lk 319), mis töö autori arvates tingivadki isikliku arengu.

Funktsionalismiteooriat esitatakse ka sõnaraamatus Dictionary of Political Thought (2007), mille kohaselt haridus on ratsionaalse olendi poolt instrueeritud protsess, mille kaudu omandatakse tõekspidamisi, tundeid ja väärtushinnanguid, mis on seotud nende kultuuriga. Tänapäeval vaadeldakse haridust pigem formaalse ja struktureeritud sotsialiseerumise osana. Ehkki haridusel on läbi aegade erinevates paikades olnud erinev vorm, uskus Durkheim (1922), et tegelikult on kõikides ühiskondades olnud haridusel ülioluline roll saavutamaks moraalne ühtsus, mis tagab sotsiaalse ühtekuuluvuse ja harmoonia (Education and Sociology, 2002, lk 268). Durkheimiga sarnaselt rõhutavad hariduse ühe ülesandena sotsiaalse sidususe suurenemist ka Lauri ja Toots (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: 27), kuid kes lisaks toovad välja ka majandusliku vaate, mille kohaselt on hea haridus riigi majandusliku konkurentsivõime ja kestlikkuse võti. Ka Gingell ja Winch (2004) ühendavad funktsionaalse ja marksistliku teooria leides, et haridus ei ole ainult üldiste ühiskonna poolt loodud eesmärkide realiseerimine praktikas, vaid hõlmab sügavaid poliitilisi, eetilisi ja kultuurilisi ideesid hea ühiskonna ja inimväärse elu edendamiseks. Kokkuvõtvalt toovad Gingell ja Winch (2004) hariduse

eesmärkidena välja eneseteostuse, kuulumise demokraatlikku ühiskonda ning osalemise töö- ja majanduselus.

Kui funktsionalism lähtub käsitlusest, mille kohaselt sotsiaalne süsteem põhineb väärtushinnangute ja normide teataval heakskiidul ja konsensusel, siis konfliktiteooriad peavad kasu ja hüve väärtushoiakutest tähtsamaks ning vastuolusid normaalseks ühiskonna osaks ehk sotsiaalne süsteem põhineb väärtushinnangute konsensuse asemel võimul ja sunnil. Marksistlikud teooriad rõhutavad majanduskasu, klassi- ja võimuvastuolusid ning haridust vaadeldakse seoses ühiskondliku reproduktsiooniga. Hariduse kaudu uuendatakse valitsevad klassisuhted ehk nad kehtivad edasi. Haridus eristab eliiti massi hulgast ja koolitab seetõttu tööelu hierarhiasse sõnakuulelikku tööjõudu. (Haridussotsioloogia 2009)

Antikainen, Rinne ja Koski (2009) rõhutavad, et haridust käsitlevad teooriad ei ole üksteist välistavad; uurijad tegelevad pidevalt erinevate suundade ühendamise ja ümber kujundamisega. Samad autorid jagavad arvamust, et alati pole vaja end mingi kindla suuna või koolkonna hulka liigitada.

Inglise keelne sõna *education* ei tähenda haridust kui olekut, vaid ka seda protsessi, milles kujunetakse haritud inimeseks (Hariduse terminoloogia seletav sõnastik). Kui diplomaatia sõnaraamat (2005) annab terminile *education* järgmised tähendused: haridus, õpetus, koolitus, pedagoogika, siis töö autor on tõlkides kasutanud just termini esimest tähendust.

Seni on haridust kui kultuurilise integratsiooni tegurit peetud siseriiklikuks valdkonnaks, ent rahvusvaheliste organisatsioonide (OECD, EU, WB, WTO, WEF) esiletõus hariduse juhtimises viitab Lauri ja Tootsi (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: 27) sõnul hariduse ja hariduspoliitika globaliseerumisele. Pavelson (1997: 71-72) leiab, et maailmas toimuv globaliseerumisprotsess mõjutab lokaalset keskkonda, esitades haridusele kui institutsioonile järjest uusi väljakutseid. Gingell ja Winch (2004) toovad välja, et haridust nähakse kui võtit traditsiooniliste ühiskondade moderniseerimiseks ning rahvaste konkurentsivõimelisemaks muutmiseks globaliseerunud majandustingimustes.

Eestis kehtib 1992. aasta märtsis Riigikogu poolt vastu võetud Eesti Vabariigi haridusseadus, mille kohaselt on haridus õppeprogrammidega ettenähtud teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisnormide süsteem, mida ühiskond tunnustab ning mille omandatust ta kontrollib (HaS § 2 lg 1). Kui Läänemets (2008) peab hariduse puhul vajalikuks rääkida selle kättesaadavusest ja ligipääsust, siis Holm (2005: 99) lisab eelpool nimetatutele veel ka hariduse arvestatavuse ja kohandatavuse.

Üks hariduse kontseptsioone viitab ettevalmistuse tagamisele elus hakkamasaamiseks, mis puudutab nii lapsi ja noori kui ka täiskasvanuid, kes soovivad ennast täiendada või muuta senist elukursi, kuid tulenevalt erinevatest elu aspektidest ning erinevatest väärtushinnangutest omab see kontseptsioon vähe sisu. (Philosophy and Educational Policy, 1996, lk 6) Lahendusena on Gingell ja Winch (2004) toonud välja idee luua *educational market*, mis hõlmab majandusliku mehhanismi kasutamist selleks, et arvestada erinevate ühiskonnagruppide eelistustega. Taolise kontseptsiooni puhul on vähendatud riigi ja suurendatud erinevate huvigruppide rolli planeerida ja kontrollida hariduspoliitikat selleks, et rohkem arvestada haridussüsteemi hüvesid tarbivate isikute eelistustega.

Gustavsson (2000) võttes kokku erinevaid teooriaid esitab hariduse tähtsaimate funktsioonidena:

1. Kvalifitseerimine ehk teadmiste, oskuste ja oskamiste tootmine (inimkapitali teooriad)
2. Valik ehk ühiskondlike positsioonide paigutamine hierarhiatesse (filtriteooriad)
3. Integreerimine ehk ühiskondliku stabiilsuse alalhoidmine (integratsiooniteooriad)
4. Tagavaraks hoidmine, eelkõige tööjõu reservi säilitamine (tööturuteooriad) (Haridus kaasajal).

Ehkki haridust on võimalik käsitleda ka mittepoliitilise terminina, mille puhul on oluline seletada haridust nende omaduste kaudu, mis on iseloomulikud läbi aegade

kõikidele ühiskondadele (Philosophy and Educational Policy), kasutab autor, tulenevalt töö pealkirjast, haridust poliitika kontekstis, mille puhul haridus on protsess, mis hõlmab Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ideoloogial põhinevaid sihipäraseid ideesid soovitud tulemuse saavutamiseks.

Poliitika

Poliitika on kõige üldisemas mõttes organiseeritud tegevus, mille abil tullakse võimule, mõjutatakse ja kontrollitakse võimu, et kujundada ning juhtida avalikku elu, kusjuures võim annab õiguse otsustada ning otsuste kaudu saab poliitikat ellu viia (Poliitika ja valitsemise alused, 2011). Poliitikateaduste klassik Harold Lasswell (1950) on lausunud kuulsad sõnad: „Poliitika – see on vastus küsimusele, kes saab mida, millal ja kuidas“. (Poliitika ja valitsemise alused, 2011). Varraku (2001: 15) sõnul on poliitika kõrgemaks eesmärgiks kodanike ning ühiskondlike struktuuride ja institutsioonide soodsaks ning stabiilseks arenguks vajalike tingimuste loomine.

Diplomaatia sõnaraamatu (2005) järgi on inglise keelsel sõnal *policy* mitu erinevat tähendust: poliitika, tegutsemisviis, kurss, strateegia. Dictionary of Political Thought (2007) kohaselt on *policy* üldised printsiibid, vastavalt millele tehakse seadusi ning mida järgides valitsus haldab ja teostab täidesaatvat võimu nii kodustes kui ka rahvusvahelistes valdkondades.

Diplomaatia sõnaraamatu (2005) järgi on inglise keelse sõna *politics* tähendused: poliitika, poliitiline elu/tegevus, poliitilised veendumused/vaated/seisukohad. Terminit *politics* on võimalik käsitleda nii mitmuses kui ka tänapäeval enam levinuna ainsuses (Dictionary of Political Thought, 2007). Politoloogias käsitletakse terminit *politics* kui tegevust, mis hõlmab kollektiivseid konflikte ja resolutsioone, kusjuures konfliktina vaadeldakse kõike, mis seostub vaidlustamisega (The Blackwell Encyclopedia of Sociology, 2007). Ka Concise dictionary of Politics (2003) järgi seostub poliitika vaidlustega: *politics* ilmneb, kui inimesed on motiivide jaotamisel erimeelt ning leidub

lahkarvamusi. Idee, et *politics* hõlmab vastandlike huvide tunnustamist ja lepitamist, on tänapäeval laialt levinud (Dictionary of Political Thought, 2007).

Traditsioonilise definitsiooni kohaselt on *politics* valitsusaparaadi poolt praktiseeritav kunst ja teadus, millega juhitakse ning hallatakse riiki või teisi poliitilisi üksusi. Taoline käsitlus ei sea poliitika rakendamise puhul mingeid piiranguid, kuna puuduvad kokkulepped, missugused tegevused liigitatakse valitsemise alla. Poliitika kitsama tähenduse puhul viidatakse tegevusele, mis toimub valitsuse ja riigi tasandil ning hõlmab parteidevahelisi võistlevaid seisukohti (Concise dictionary of Politics, 2003). Poliitikat defineeritakse läbi kunsti ja teaduse ka Longmani poliitika leksikonis, kuid erinavalt eelmise allika käsitlusest hõlmab poliitika mitte ainult valitsuse ja riigi tasandit, vaid kogu ühiskondlike suhete kompleksi ühiskondade sees ja nende vahel. Poliitikat teostatakse nõustamise, jõu kasutamise, intriigide, manipuleerimise ja sõjakavaluse teel (Longmani poliitika leksikon, 1999).

The Blackwell Encyclopedia of Sociology (2007) kohaselt kasutatakse inglise keelset sõna *polity* poliitilise süsteemi sünonüümina; termin tuleneb kreeka keelsest sõnast *polis*, mis Aristotelese tüpoloogia kohaselt on mitte-korrumpeerunud valitsemise vorm, mida juhivad paljud ühiskonna hüvanguks. Political theory (2009) seletab mõistet *polity* järgmiselt: riigikord, milleni on jõutud läbi vaheetappide ning mis on “parim võimalik tulemus”, kuna iseloomulikud väärtused leitakse kuldse kesktee kaudu.

Uurimustöös käsitletakse terminit *poliitika* Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ideoloogiliste veendumuste, vaadete ja seisukohtadena.

Haridussüsteem

Haridussüsteemi saab käsitleda nii institutsionaalses, intellektuaalses, emotsionaalses, kõlbelses kui ka sotsiaalses mõttes. (Hariduse terminoloogia seletav sõnastik). Emotsionaalse käsitluse näitena võib esitada Saksi (2011) seisukoha, mille

järgi haridussüsteem on süsteem, mille sisendiks on uudishimulik, teadmishimuline, eelarvamusteta, siiras, avatud laps ja väljundiks reeglina programmeeritud, isikliku mõtlemisviisi kaotanud, silmakirjalik, kuulekas noor, kelle põhioskuseks on olla hea tööriist ekspluateerimisel ja hirmutamisel põhinevas ühiskonnas. Ka sotsiaalse käsitluse näite toob Saks (2011), kelle arvates haridussüsteem ei teadvusta oma liidrirolli ühiskonna kujundajana ja muutjana – selle asemel, et olla vedavaks juhtivaks jõuks ühiskonnas, on ta muutunud kohaneda püüdvaks, elumuutustele järelelohisevaks süsteemiks.

Järgnev teooria ühendab endas haridussüsteemi institutsionaalseid, intellektuaalseid ja kõlbelisi käsitlemisvõimalusi. Haridussüsteem koosneb haridusest, mis on kujundatud hariduse ülesannete ja tasemete alusel ning haridusasutustest kui hariduse eesmärke elluviivatest organisatsioonidest, mille alla kuuluvad koolieelsed lasteasutused, põhikoolid ja gümnaasiumid, kutseõppeasutused, rakenduskõrgkoolid, ülikoolid, huvialakoolid, täiendusõppeasutused, samuti neid teenindavad teadus- ja metoodikaasutused (HaS § 3). Sarnast käsitlust toetavad ka Läänemets ja Reps (2010), kelle sõnul on haridussüsteemi põhikomponentideks eri tasemetena organiseeritud õppimisväärselt tunnustatud hariduse sisu ja selle omandamist võimaldav haridusasutuste võrk, millele lisanduvad tugisüsteemid. Hariduse terminoloogia seletavas sõnastikus on täpsustavalt loetletud haridussüsteemi elemente: haridusasutused, nende omanikud ja haldajad, õpilased, õpetajad, koolijuhid, lapsevanemad ning neid ühendavad organisatsioonid, tellijad, huvigrupid, tööandjad, kooli õpikeskkond, õppekirjandus, autorid, kirjastajad, õpetajakoolituse alaosüsteem, internet, meedia.

Haridussüsteemi otstarve osalevas ühiskonnas on kõigi inimeste potentsiaali avamine ja rakendamine ühiste eesmärkide saavutamiseks. Demokraatlikus riigis on ametlikuks otstarbeks osaleva ühiskonna ja varjatud otstarbeks totalitaarse ühiskonna haridussüsteemi otstarve (eliit kasutab erakoole, koduõpetajaid jms) (Hariduse terminoloogia seletav sõnastik). Paseron (1977) ja Giroux (1988) on ühtsel seisukohal, et haridussüsteem taastoodab ühiskonda viisil, mille puhul eelistatakse domineerivate ühiskonnaklasside kultuuriväärtusi ja teadmisi ning on suunatud õpilastele vastavalt nende päritolule (Education and Sociology, 2002).

Kui haridussüsteemi juhtimiseks vajalikud põhitegevused on välja toodud entsüklopeedias International Encyclopedia of Education: eesmärkide püstitamine ja suundade seadmine, õppimise ja õpetamise juhtimine, inimeste ja haridusorganisatsioonide arendamine, siis hariduse terminoloogia seletavas sõnastikus on täpsustatud haridussüsteemi hõlmavaid protsesse: õppe- ja tehniliste vahenditega varustamine; tasemetööd; riigieksamid; (kutse)nõustamine; järelevalve; akrediteerimine; koolituslubade andmine; haridusuuringud; koolitused; täienduskoolitused õpetajatele, koolijuhtidele, haridusametnikele, haridusasutuste omanikele ja nende esindajatele ning lapsevanematele; õiguslik reguleerimine sh õppekavade koostamine.

Saks (2011) esitab Eesti haridussüsteemi vastutustasandid:

1. Seadusandlik võim (Riigikogu)
2. Täidesaatev võim (Valitsus)
3. Haridusjuhid– ja ametnikud (Haridus– ja teadusministeerium)
4. Koolijuhid ja õpetajad
5. Lapsevanemad
6. Lapsed

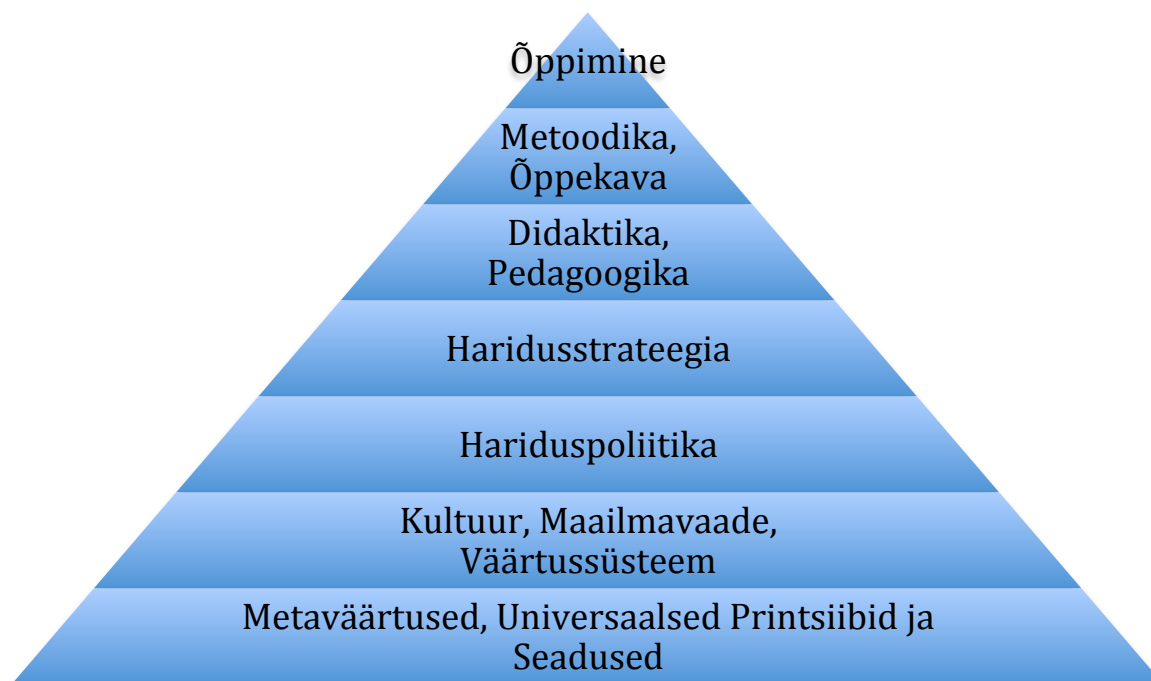
Holm (2005: 105-106) peab oluliseks, et kõik inimesed saaksid maksimaalsel viisil kasutada kõiki haridussüsteemi võimalusi. Hariduse terminoloogia seletavas sõnastikus on esitatud üldistav käsitlus: osalevas ühiskonnas haridussüsteemi funktsiooniks kõigi inimeste potentsiaali avamine ja rakendamine ühiste eesmärkide saavutamiseks. Kui inimeste potentsiaali avamist täpsustab Holm (2005: 106), kes peab tähtsaks igäihe arenguvõime ja arenguvajaduse realiseerimist, siis ühiste eesmärkide saavutamist täpsustab Loogma (2005: 89), kes rõhutab haridussüsteemi funktsioonidena ühiskondliku sidususe ja heaolu saavutamist; panustamist majandustegevusse ning demokraatia arengusse. Sarnaselt Loogmaga peab ka Aana (2010: 124) olulisemaks ühiskondlikke huve: „Teadmuspõhise ühiskonna stsenaariumi kohaselt on hariduse eesmärk ette valmistada kõrgelt kvalifitseeritud tööjõudu konkurentsivõimeliseks majandustegevuseks, toetudes teadus- ja arendustegevusele.“

Gingell ja Winch (2004) esitavad küsimuse, kas haridussüsteemi eesmärk on pigem anda haridust või pakkuda haridusvõimalusi. Ökonomist Adam Smith on arvamusel, et kui õpetajatele on riigi poolt garanteeritud kindel palk, siis puudub neil stiimul pakkuda paremat teenust. Ainsa õpetajat motiveeriva viisina näeb Smith olukorda, kus lapsevanemad maksavad õpetajale vastavalt viimase töösooritusele (Philosophy and educational policy).

Käesolevas töös käsitletakse haridussüsteemi Haridusseaduses toodud definitsiooni alusel: haridussüsteem koosneb haridusest, mis on kujundatud hariduse ülesannete ja tasemete alusel ning haridusasutustest kui hariduse eesmärke elluviivatest organisatsioonidest, mille alla kuuluvad koolieelsed lasteasutused, põhikoolid ja gümnaasiumid, kutseõppeasutused, rakenduskõrgkoolid, ülikoolid, huvialakoolid, täiendusõppeasutused, samuti neid teenindavad teadus- ja metoodikaasutused.

Haridusstrateegia

Sõna strateegia tuleneb kreekakeelsest sõnast *stratêgia*, mis algselt tähendas sõjaväe ringkonda. Kui militaarset süsteemi iseloomustab järgmine süntaks: riigi poliitika ja sõjaväe doktriin → operatiivkunst → taktika → lahing, siis hariduse puhul saab esitada taolise süntaksi:

Haridusstrateegia süntaks (Saks, 2011)

Haridusstrateegia on visioon haridussüsteemi arengusihetidest ning nende saavutamiseks vajalikest sammudest (Heidmets 2004). Loogma ja Sarv (1998) on seisukohal, et haridusstrateegia väljatöötamiseks ja elluviimiseks tuleb kujundada organisatsiooniline struktuur, mis võimaldaks pidada läbirääkimisi avaliku sektori, kolmanda sektori ja erasektori vahel; läbirääkimiste osapooltena tuleb eriliselt rõhutada erakondade esindajate ja massimeedia rolli. Loogma ja Sarv (1998: 92) leiavad, et Eestil peab olema omaenda haridusstrateegia, mis on vajalikul määral kooskõlas Euroopa ja globaalsete arengutega hariduse valdkonnas. Toots (2009: 58) täpsustab, et kuigi Soomel oli lühikest aega Eesti hariduspoliitika euroopastamisel katalüsaatori roll, siis tänapäeval võetakse hariduspoliitilised juhised vahetult üle Euroopa Liidult. Kiho ja Kitsing (2005) toovad välja Euroopa Liidu tähtsamatele hariduspoliitiliste dokumentidele iseloomulikud märksõnad: infoühiskond, elukestev õppimine, teadmispõhine ühiskond, säästev areng.

Üks võimalus strateegia koostamiseks on võtta aluseks kindel ideoloogia. Sellisel juhul jälgitakse, et kavandatud reeglite ja eeskirjade süsteem oleks kooskõlas teatud ideoloogilise käsitlusega (Philosophy of Education, 1996). Haridusstrateegia koostamisel võib arvesse võtta ka näiteks Gingelli ja Winchi (2004) nägemuse: haridus peab hõlmama

nii praktiliste oskuste kui ka faktiliste teadmiste edasi andmist. Samuti on nende arvates oluline kujutlusvõime arendamine ja seda mitte niivõrd läbi loomingulisuse edendamise, kuiivõrd eesmärgipäraste väärtushoiakute saavutamise kaudu.

Haridusstrateegia koostamiseks soovitab Saks (2011) kasutada puu stereotüüpi:

1. Alusstrateegia = hariduse alus = puu toitepinnas = riigi arengu üldstrateegia, kasvatus- ja õpetajakoolituse strateegia, vanemate koolituse strateegia, riigi juhtivkoosseisu koolituse strateegia, õppevahendite loomise strateegia.
2. Lähtestrategie = hariduse vundament = puu juurestik = elukestva õppe viie esimese etapi (kasvatuseelne, eelkasvatuse, algkasvatuse kolme etapi) strateegiad.
3. Tüvistrateegia = haridushoone põhikorrused = puu tüvi = elukestva õppe alus-, põhi- ja keskhariduse strateegiad, kõrghariduse üldstrateegia, täiskasvanuarengu ning täiend- ja kutseõppe strateegiad.
4. Harustrategie = haridushoone erikorrused = puu kandvad oksaharud = kutsehariduse, rakendusliku kõrghariduse, ülikoolihariduse strateegiad.
5. Koolide arengustrategie = haridushoone korruste põhiruumid = puu oksad = konkreetsete koolide arengukavad, tegevusplaanid.
6. Inimeste individuaalsed arengustrategie, elu eesmärgid, elu ülesandest ja eluülesannetest lähtuvad arenguplaanid.

Hariduspoliitika teoreetiline käsitlus

Gingell ja Winch (2004) leiavad, et hariduspoliitika põhineb inimloomuse, õigluse ja hariduse eesmärgipärastel ideedel, mis tihti pole selgelt liigendatud ega poliitilise pragmatismi retoorika taustal üheselt mõistetavad. Üheselt mõistetavust segab ka asjaolu, et hariduspoliitikal ei ole tänapäeval terviklikust maailmavaatest, vaimse evolutsiooni seaduspärasustest ja inimese süvaolemusest lähtuvat alust – levinud on

ideoloogiate paljusus, postmodernism, turumajanduslik lähenemine, sotsiaalne konstruktsioon (Saks, 2011)

Läänemets (2009) leiab, et kõige üldisemas tähenduses on hariduspoliitika riiklik tegevus, mis määratleb hariduse omandamise kohustuse ja võimalused ühiskonnas. „Professionaalselt kujundatud hariduspoliitika arvestab nii riigi, sotsiaalsete gruppide kui ka üksikisikute huve“, sõnab Läänemets (2009). Samuti toob Läänemets (2006) välja, et nende sotsiaalsete gruppide haridusfilosoofiliste arusaamade ja ideede alusel tuletatakse õppekavade ideoloogiad, millest omakorda kujuneb sotsiaalne tellimus – ühiskonna haridusnõudlus teatud perioodil. „Riigi hariduspoliitika määrab riigi ja kodaniku (elaniku) suhted ning sellest tulenevalt ka hariduskohustuse, mis ei tähenda ainult elanikkonna kohustust koolis käia, vaid ka riigi kohustust haridusele juurdepääs tagada“, selgitab Läänemets (2006).

Hariduspoliitika on loodud haridusasutuste juhtimiseks. Toetudes James E. McClellani (1968) nägemusele poliitikast, võib öelda, et hariduspoliitika loomine on reeglipärane tegevus, mis kehtestab eeskirjad erinevatele haridusinstituutidele. Ideaalis koosneb hariduspoliitikapoliitika loomisprotsess järgmistest etappidest:

- vastandlike huvide tunnistamine;
- erinevate organisatsioonide avalikud ja mõistuspärased arutelud;
- reeglite loomine, mida on tegelikkuses võimalik ellu viia (Philosophy of Education, lk 173).

Kui hariduspoliitika formuleerimisel omavahel võistlevate huvide konflikti mainitakse ka entsüklopeedias Education And Human Development (2005, lk 237), siis Encyclopedia of Education'is (2003, lk 668) tuuakse täpsemalt välja üks vastuolo põhjuseid: asjaolu, et osa poliitilisi jõude soovib muutusi ning osa tahab kaitsta ja säilitada senist haridussüsteemi. Kuna hariduspoliitika ei hõlma vaid poliitiliste jõudude eelistusi, lisavad Läänemets ja Pelisaar (2008: 11), et riigi hariduspoliitika peab arvestama kogu ühiskonna haridusnõudlusega – millisel määral seda suudetakse, sõltub

parteide ideoloogilistest seisukohtadest ja sotsiaalsete gruppide huvidest. Gingell ja Winch (2004) lisavad, et hariduspoliitika detailsel käsitlemisel tekib palju küsimusi seoses konkreetse ühiskonna olemuse, püüdluste, õigluskriteeriumide ning mitmekesisusse suhtumise kohta.

Eelnevad käsitlused võtab lühemalt kokku Hariduse terminoloogia seletav sõnastik, mille järgi ongi hariduspoliitikal kaks tähendust. Ühelt poolt on see erinevate huvigruppide huvide realiseerimine haridussüsteemis riigis ja kohaliku omavalitsuse üksustes, kolmanda sektori organisatsioonide ning haridusasutuste (...) ideoloogiline, seadusandlik, korralduslik ja finantsiline tegevus haridussüsteemi arengu suunamiseks ja haridusprioriteetide kujundamiseks (inglise keeles politics). Teiselt poolt on hariduspoliitika (inglise keeles policy) kirjalikult fikseeritud kokkulepe haridussüsteemi arendamiseks. Töötades läbi erinevaid allikaid, soovib autor täpsustada, et need kirjalikult fikseeritud kokkulepped on lisaks arendamisele ka haridussüsteemi haldamiseks ja juhtimiseks (Concise dictionary of Politics, 2003).

Aaviksoo (1998) sõnul on hariduspoliitiliste otsuste puhul tegemist äärmiselt komplekssete ja pikaajalist reageerimisaega vajavate küsimustega. Hariduspoliitika kompleksuse toob samuti esile Aarna (2005): „Hariduspoliitika kontseptsioon on terviklik mõistete ja vaadete süsteem hariduspoliitika olemusest, ülesannetest ja nende lahendamise põhimõtetest. Kontseptsioon ise on suure hulga hariduspoliitiliste otsustuste tulemus, mis mõjutab omakorda paljusid tulevase haridusotsustusi.“ Nii Läänemets ja Reps (2010) kui ka Pelisaar (2008: 64) teevad hariduse stabiilse arengu tagamiseks ettepaneku määratleda hariduspoliitika erakondadeülese kokkuleppega.

Nilsen (2010) nendib, et hariduspoliitika arengut iseloomustab ebakõla ja pinged, mis tekivad standardiseerimise ja diferentseerimise vahel, aga ka koordineerimise ja eriolukordade ning organisatsioonide ja pedagoogiliste erinevuste vahel. Reisberg ja Irs (2009) on seisukohal, et efektiivse hariduspoliitika kujundamiseks on hädavajalik hinnata usaldusväärse hindamismeetodiga haridusorganisatsioonide sooritust. Samasugust arvamust jagavad ka Gingell ja Winch (2004), kelle arvates tõsiseltvõetavaks õppetegevuseks on vajalik hindamiskriteeriumite olemasolu. Vastupidisel seisukohal on

Saks (2011: 81), kes väidab, et haridusbürokraatia, ettekirjutuste, hindamise, testimise, mõõtmise, standardiseerimise jne pealesurumine koolidele välistab iseorganiseerumisprotsesside loomuliku kulgemise (arengu oluline eeldus), luues samas üldise usaldamatuse, intriigide ja hirmu õhkkonna. Eelneva autoriga sarnasel seisukohal on Autio (2011): „Haridusajajad peavad mõnna, et uuendusmeelsus ja loovus eeldavad teistsuguseid, paindlikumaid õppimis-, õpetamis- ja juhtimistingimusi kui need, mis valitsesid testidest juhinduval ja andmehulgast vaimustunud haridusreformi ajastul.“ Samas Eesti Inimarengu Aruande (2011: 104) järgi on kvaliteediuuringud ja akrediteerimisprotseduurid tingitud avalikkuse huvi suurenemisest hariduse kvaliteedi vastu. Gingell ja Winch (2004) rõhutavad, et tuleb teha vahet sooritusel ja standarditel, kujuures viimased on vajalikud rahvusvaheliste võrdlusuuringute tegemiseks.

Hariduse terminoloogia seletavas sõnastikus oleva teooria arendamiseks pakub autor hariduspoliitika defineerimiseks järgmist: ühiskonna sotsiaalsete gruppide samuti ka üksikindiviidi huvide realiseerimine haridusprioriteetide kujundamiseks ja haridussüsteemi arendamiseks vajalike tegevuste ja kirjalikult fikseeritud kokkulepete kaudu nii riiklikul, kohaliku omavalitsuse kui ka kolmanda sektori tasandil. Analüüsides Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ametlikke dokumente käsitleb lõputöö autor hariduspoliitikat kui ideoloogiast lähtuvat tegevust haridussüsteemi arendamiseks, haldamiseks ja juhtimiseks nii riiklikul kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil.

Käesolevas töös käsitletakse hariduspoliitikat kui sotsiaaldemokraatide ideoloogial põhinevat kirjalikku kokkulepet haridussüsteemi arendamiseks.

Hariduspoliitika iseloomustus ja areng taasiseseisvunud Eestis

Kuna Yini (2003) järgi on juhtumiuuringu kavandamisfaasis oluline luua teooria, mida kasutatakse võrdlemisel empiirilise uuringu tulemustega (Kvalitatiivne uurimisviis), siis järgnevalt esitatakse hariduspoliitika iseloomustus ja areng taasiseseisvunud Eestis. Iseloomustades Eesti hariduspoliitika arengut läbi haridusreformide viimase kahekümne aasta jooksul, toob Eesti Inimarengu Aruanne (2011: 97-98) välja kolm muutuste lainet:

1. Esimese perioodi (1980-ndate lõpust 1990-ndate keskpaigani) märksõnadeks olid vabadus ja iseotsustamine.
2. Teisele perioodile (alates 1990-ndate teisest poolest) oli iseloomulik järkjärguline „riigi naasmine” haridusellu, paika sai hariduse seadusraamistik, välja hakkas kujunema haridussektori institutsionaalne struktuur.
3. Kolmanda perioodi, mille alguse võiks paigutada 21. sajandi algusaastatesse, oluliseks tunnusjooneks oli Eesti süvenev lõimumine kujuneva Euroopa haridusruumiga. JG arengust ei olegi rohkem juttu, kui need kolm punkti, seda osa tuleks kindlasti täiendada, kas või faktidest HTM kodulehel oleva kronoloogiaga.

Eesti taasiseseisvumise eelsel perioodil olid paljud pedagoogid ja haridusjuhid veendunud, et vabakoolid lahendavad kõik haridusprobleemid, 1990. aastate esimesel poolel hakati õppetöö korraldamisel ülistama konstruktivismi, alates aastatuhande vahetusest on päevakorda tõusnud avastuslike õppemeetodite propageerimine (Krull, 2001). Avastuslike õppevahendite propageerimine sai alguse 1989. aasta 12. mail, mil trükiti M. Rute „Loodusvaatlused maakutsekoolis. Eksperimentaalne õppevahend.” (Eesti kooli ja pedagoogika kronoloogia).

Autor toob välja Eesti hariduspoliitika tähtsamad sündmused riiklikul tasandil:

- 1992. aasta 23. märtsil võtab EV ülemnõukogu vastu Eesti Vabariigi haridusseaduse;
- 1993. aasta 13. jaanuaril kehtestab Valitsus kõrgkoolide üliõpilaste ülemineku stipendiumide süsteemilt õppelaenudele;
- 1993. aasta 2. juunil võtab Riigikogu vastu erakooliseaduse, kus on fikseeritud erakooli mõiste, õiguslik seisund, asutamise ja tegevuse lõpetamise kord jm;
- 1993. aasta 9. juunil võtab Riigikogu vastu koolieelse lasteasutuste seaduse, esimese omataolise Eestis;
- 1993. aasta 15. septembril võtab Riigikogu vastu põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse;
- 1993. aasta 10. novembril võtab Riigikogu vastu täiskasvanute koolituse seaduse, mis sätestab õiguslikud tagatised täiskasvanutele nende soovikohaseks õppeks kogu eluea jooksul;
- 1995. aasta 14. juunil võtab Riigikogu vastu Kutseõppeasutuse seaduse, sätestades selles kooli ülesanded, õigusliku seisundi, kooliliigid ja õppekava põhimõtted ning Huvialakooli (muusika- ja kunstikoolid, spordikoolid, tehnika-, loodus-, loome- ja huvialamajad ning -keskused) seaduse;
- 1998. aasta 20. jaanuaril kiidab Valitsus heaks haridusministeeriumi esitatud vene koolide arengukava;
- 1998. aasta 3. juunil võtab Riigikogu vastu uues redaktsioonis erakooliseaduse (Eesti kooli ja pedagoogika kronoloogia);
- 2008. aasta 29. mail võtab Valitsus vastu koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (Riigi Teataja);
- 2010. aasta 9. juunil Riigikogu võtab vastu täiendatud põhikooli –ja gümnaasiumiseaduse (Põhikooli –ja gümnaasiumiseadus);
- 2010. aasta 16. detsembril võtab Valitsus vastu põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava;
- 2011. aasta 6. jaanuaril võtab Valitsus vastu põhikooli ja gümnaasiumi riiklikud õppekavad (Riigi Teataja).

Lisaks riiklikule tasandile, on taasiseseisvunud Eesti hariduspoliitika kujundamisel kandev roll olnud ka kolmandal sektoril. Ajavahemikul 1991–2000 toimunud kodanikuühiskonna poolt algatatud haridusteemalisi konverentse või seminare on korraldatud ligi 40 ringis. Lisaks sellele on alates 1995. aastast läbi viidud iga-aastaseid Haridusfoorumeid (Eesti kooli ja pedagoogika kronoloogia). MTÜ Eesti Haridusfoorumi kodulehel on kirjas, et organisatsiooni tegevuse põhiideeks on olnud hariduse sõlmküsimumuste analüüsimine, hariduspoliitiliste huvigruppide esindajate koondamine, osalusdemokraatia, partnerluse ja ühiskondlike kokkulepete põhimõtete edendamine Eesti hariduspoliitikas.

Järgnevalt toob töö autor näiteid organisatsioonidest, mis on olnud seotud taasiseseisvunud Eesti hariduspoliitika kujundamisega. 1991. aastal luuakse Eesti Eripedagoogide Liit ning taastatakse pärast pikemat vaheaega Eesti Õpetajate Liit. Samal aastal moodustatakse Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon Andras ning Juhan Kunderi Selts; viimatinimetatu tegevusvaldkonnad kodulehe andmete järgi on rahvakultuur, täiskasvanute vabahariduskoolitus ning laste ja nooret huvitegevus. 1991. aastal loovad Eesti Steiner- ehk Walddorfkoolide õpetajad Eesti Steinerpedagoogide Ühenduse ning samal aastal moodustatakse ka Avatud Hariduse Liit, mis kodulehe andmetel ühendab vabaharidusega ja täiskasvanute koolitusega tegelevaid ühinguid. 1992. aastal luuakse Tallinnas Baltikumi, Põhjamaade, Venemaa, Poola ja Saksamaa õpetajate ametiühingute ühisorgan - Läänemere Õpetajate Nõukogu ühistegevuse koordineerimiseks Euroopa tasandil. 1992. aastal registreerib Haridusministeerium uued pedagoogide ühendused: Montessori Ühingu ja Eesti Koolipsühholoogide Ühingu, ning Inglise Keele Õpetajate Seltsi. 1992. aastal asutab Kultuuri- ja haridusministeerium ühtse hariduspoliitika kujundamiseks Muukeelse Hariduse Arendamise Instituudi. 1993. aastal asutatakse suuremate noorsoo organisatsioonide ühendus: Eesti Noorsooühenduste Kogu. Samal aastal lõpetab Kultuuri- ja haridusministeerium Eesti Hariduse Arengukeskuse tegevuse ja loob Haridustöötajate Koolituskeskuse. 1994. aastal asutatakse Tartu Ülikooli raamatukogu konverentsisaalis vabahariduskongressil Eesti Vabaharidusliit, mis kodulehe andmetel ühendab haridusele suunatud mittetulundusühinguid, kodanikeühendusi ja vabahariduslikke koolitusasutusi. 1994. aastal asutatakse Eesti

Gümnaasistide Liit gümnaasiumiõpilaste huvide ja õiguste kaitsmiseks ning edendamiseks (Eesti kooli ja pedagoogika kronoloogia).

Näiteid, kus kolmas sektor on mõjutanud või kujundanud hariduspoliitikat:

- 1993. aasta 20. novembril kuulutab Haridustöötajate Koolituskeskus välja konkursi Aasta õpetaja;
- 1995. aasta 1. septembril toimub Toompea lossi ees õpetajate suur meeleavaldus, kus nõutakse 50% palgatõusu;
- 1995. aasta 1. septembril asub Kuressaare Gümnaasium esimesena üle minema perioodiõppele;
- 1996. aasta 4. jaanuaril keelatakse lasteorganisatsioon ELO initsiatiivil suitsetamine üldhariduskoolides;
- 1997. aasta 3. jaanuaril esitab Eesti Laste Organisatsiooni lasteparlament eelnõu kõigile õpilasile tasuta koolilõuna võimaldamise ja koolisööklates toidu maitse parandamise kohta
- 1998. aasta 28. veebruaril kehtestab Orissaare Eriinternaatkooli lastevanemate komitee raske õpilaskontingendi ohjes hoidmiseks erimeetme: hilineja või tunnist puuduja jääb söögita.

Hariduspoliitika arengut kahe iseseisvuskümneni jooksul iseloomustab hariduse üldine väärtustamine elanikkonnas, tuntav sooline kallutatus nii õpetajate kui ka ülikoolilõpetajate seas, koolidest väljalangejate suhteliselt suur osakaal, õpetajaskonna kesine palgatase, suhteliselt heade õpitulemuste saavutamine kasinate ressurside tingimustes, õppekavauuendus, uute haridusasutuste loomine ja ülikoolide autonoomia, üliõpilaste arvu kiire kasv ja kvaliteedikontrolli kehtestamine (Eesti Inimarengu Aruanne 2011: 107).

Ots (1999) märgib oma bakalaureusetöös järgmist: „Kuna suur osa haridusalasest seadustikust on vastu võetud enne hariduskontseptsioonide koostamist ja arutelu, võib sellest teha järelduse, et senise hariduskorraldusega ning hariduspoliitikas juba vastu võetud otsustega ei olda rahul ja oodatakse uusi arenguid.“ Saks (2011: 201-202) leiab, et kogu maailm on üldkriisis ja selle väljendus haridussüsteemis on hariduskriis. „Ja tõesti,

kui Eesti koolides suitsetatakse, tarvitatakse alkoholi ja uimasteid; tundide läbiviimine on raskendatud, kuna lapsed lärmavad, ei kuula, ei kuuletu, solvavad õpetajat; koolivägivald on muutunud tavanähtuseks; lapsed on ülepinge tõttu üleväsinud ja stressis; paljud õpilased peavad õpetajat liiga raskeks, igavaks, ebahuvitavaks; 75% õpilastest ei ole kooliga rahul; tuhanded koolikohuslased ei õpi üldse jne, siis on raske olukorra kriitilisust mitte näha.“, Saks (2011: 201–202).

2009. aasta Haridusfoorumil (Eesti pikaajalise haridusstrateegia lähteülesanne) tõdetakse, et tänaseks on meil olemas kõigi olulisemate haridusvaldkondade arengukavad (strateegiad), mis hõlmavad erinevaid ajaperioode. Ometi ei muuda see olematuks vajadust strateegia järele, mis hõlmaks kogu haridussüsteemi tervikuna ja vaataks tulevikku vähemalt kümme aastat ette. Saks (2011) täpsustab, et vaatamata sellele, et Eestis ei ole siiani Riigikogu poolt heakskiidetud haridusstrateegiat, on mingi tegelik strateegia süsteemis alati olemas olnud. See on väljendunud 1992. aastal vastu võetud “Haridusseaduses”, 1996. aastal kinnitatud ning 2002. aastal täiendatud õppekavades, 1998. aastal Riigikogus arutlusel olnud Presidendi Akadeemilise Nõukogu koostatud dokumendis “Õppiv Eesti”, Haridusministeeriumi poolt koostatud Eesti haridusstrateegia eelnõu dokumentides, 2001. aastal Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule heakskiitmiseks esitatud haridusstrateegia algtekst “Õpi–Eesti” (Saks 2011).

Ka Eesti haridusstrateegia projektis 2012-2020 leiavad hariduseksperdid, et praegu pole Eesti haridussüsteemi osad (üld-haridussüsteem, kutseharidussüsteem, kõrgharidussüsteem, täiskasvanuharidussüsteem) ja seda toetavad struktuurid (standardid, kvalifikatsioonisüsteem, kvaliteedikindlustus, sotsiaalset tuge ja kaitset pakkuvad tugistruktuurid) vajalikul määral seostatud ega toimi terviklikult. Irs, Türk ja Vadi (2009) arvavad, et ühtse mudeli puudumine hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks on tingitud koolide ja õpilaste suurtest erinevustest ning samuti sellest, et raske on üheselt määratleda haridusprotsessi sisendit ja väljundit.

Eesti haridusstrateegiaid iseloomustavad eesmärgid:

- igapähele on võrdsetel alustel õigus osaleda elukestvas õppes vastavalt oma võimetele ja huvidele;
- õpetamise tase on kõrge;
- samaaegselt tegeletakse eesti keele kui emakeele arendamisega ning keelise mitmekesisuse väärtustamisega;
- noorsootöö toetab noorte isiksuse arengut;
- teadus- ja arendustegevus on kõrge tasemel ning jätkusuutlik. (International Encyclopedia of Education 2010, lk 556). Eelnevaga sarnased eesmärgid on välja toodud ka 2013. aasta riigieelarve seaduse seletuskirjas, kus lisana esitatakse teadusmahukas majandus.

Vastukaaluks kolmanda sektori seisukohtadele toob Haridus- ja Teadusministeerium koostöös teiste ministeeriumide ja Riigikantseleiga strateegiadokumendi aruandes „Teadmispõhine Eesti“ (2011) välja, et pärast taasiseseisvumist on Eestis välja kujundatud funktsioneeriv ja arenev teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonisüsteem, mille aluseks on demokraatlikule riigile omane struktuur ja juhtimissüsteem. Teadus- ja arendustegevuse rahastamise osakaal kasvas 0,6%-lt SKP-st 2000.a 1,62%-ni aastal 2010. Euroopa Liidu liikmesriikide eesmärk on saavutada teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal 3% SKPst, mis Konkurentsikava Eesti 2020 järgi saavutatakse aastaks 2020. Vastavalt 2013. aasta prognoosile moodustab riigieelarve teadus- ja arendustegevuse kulude osakaal 0,94% SKP-st. Eesti valitsussektori hariduskulude osakaal SKP-st on üks Euroopa Liidu kõrgemaid (6,8% 2010. aastal). Haridusvaldkonna suurimad kuluartiklid on kõrgharidus – 162,9; teadus- ja arendustegevus – 141,3; kutseharidus – 112, 4; üldharidus (va KOV haridustoetus) – 66,2 mln eurot (2013. aasta riigieelarve seaduse seletuskiri).

Kui Eesti-sisestes debattides on haridusprobleemidena esile toodud suur väljalangevus, eliitkoolid, lasteaiakohtade nappus ja loovuse vähenemine arendamine, siis rahvusvahelistes raportites kajastatakse rahastuse liigset sõltuvust riiklikest vahenditest ning meeste väikest osakaalu nii õppurite kui õpetajate hulgas kõigil hariduse tasanditel.

Nii riigisiselt kui ka rahvusvaheliselt rõhutatakse õpetajate madalat palgataset ja kutseõppe puudulikku kvaliteeti. (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013, lk 35)

Vabariigi Valitsuse dokumendis Eesti elukestva õppe strateegia 2020 on tähelepanu pööratud kõigile viiele Eesti hariduse väljakutsele, mis on esitatud haridusekspertide poolt Eesti haridustrateegia projektis 2012-2020. Kuna haridusekspertid toovad välja vajaduse liikuda arengu- ja koostöökeskse õpikäsitluse suunas, siis valitsuse strateegia näeb ette iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut, kriitilist mõtlemist, loovust ja ettevõtlikkust arendava õpikäsitluse rakendamist. Haridusekspertide projektis esitatud vajadus tõsta õpetaja positsiooni on tinginud valitsuse strateegia, mille kohaselt töötavad õppeasutustes pädevad ja motiveeritud õpetajad ning juhid, kelle tööd hinnatakse tulemuse järgi ning tasustatakse vääriliselt. Valitsuse strateegia näeb ette õpetajate palga tõstmist vähemalt tasemeni, mis on võrdne riigi keskmise kõrgharidusega spetsialisti palgaga. Kuna haridusekspertide hinnangul tuleb haridus tugevamini seostada teadmushiskonna ja innovaatilise majandusega, siis vastavalt valitsuse strateegiale luuakse kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused ja karjääriteenused. Haridusekspertide hinnangul tuleb uus digikultuur kujundada hariduse osaks, seega valitsuse strateegia kohaselt rakendavad õppijad ja õpetajad otstarbekalt ja tulemuslikult digiõpet, mille toel uueneb õpikäsitlus ja paranevad õpioskused. Tulenevalt haridusekspertide poolt välja toodud vajadusest suurendada õppes osalejate arvu, toetatakse valitsuse strateegia kohaselt elukestvas õppes osaluse kasvu ning teiste eelpoolnimetatud eesmärkide saavutamist tõhusa rahastamise kaudu (Eesti elukestva õppe strateegia 2020).

Alonov viis 2008. aastal magistritöö raames läbi uuringu, millest selgus, et Eesti hariduspoliitika on neokonservatiivne tugeva neoliberaalse komponendiga. „Kui neoliberaalsele hariduspoliitikale on iseloomulik väärtuste areng nagu individualism, vabadus, multikultuursus, konkurents, siis neokonservatiivse hariduspoliitika puhul on olulisemad väärtused nagu traditsioonide hoidmine, rahvuslus, tugev riiklik kontroll ja ühtne moraalsus.“, Alonov (2008). Alonoviga sarnasele järeldusele jõudis ka Aana (2010: 108-109), kes analüüsis Eesti hariduspoliitilisi dokumente leidis, et nendes on vähene

sotsiaaldemokraatliku, üsna tugev konservatiivse ning väga tugev liberaalse diskursuse sõnade osakaal.

Haridusvaldkonna tähtsamaid arenguid suunav dokument on Eesti elukestva õppe strateegia 2020, mis on aluseks hariduseelarve valikutel 2014–2020. Strateegia on koostanud juhtkomisjon, kuhu kuulusid haridus- ja töövaldkonna eksperdid, ning selle koostamist nõustas nõukoda, mis moodustati Eesti Koostöö Kogu, Eesti Haridusfoorumi, tööandjate ning Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajatest. Elukestva õppe strateegia üldeesmärk: kõigile Eesti inimestele on loodud nende vajadustele ning võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärrika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus. Strateegia rakendamist koordineerib Haridus- ja Teadusministeerium ja selle elluviimisse panustavad teised ministeeriumid, kooli pidajadena kohalikud omavalitsused, tööandjate ja tövõtjate esindusorganisatsioonid, kutse- ja erialaliidud, õppijad, õpetajad, õppeasutuste juhid jne (Eesti elukestva õppe strateegia 2020). Haridusfoorumi kodulehel on kirjas, et Eesti elukestva õppe strateegiat 2020 tutvustati 30. oktoobril 2013 toimunud seminaril.

Eesti elukestva õppe süsteemi arendamisel on olulised järgmised põhimõtted:

- õppija aktiivne osalus ja vastutus;
- koostöö ja üksteiselt õppimine;
- õpivõimaluste kvaliteet, paindlikkus, info läbipaistvus ja usaldusväärsus;
- inimeste erivajadustega arvestamine õppetöö korralduses ja õpikeskkonnas;
- sooline tasakaal;
- avatus, sallivus ja rahvusvaheline koostöö;
- Eesti riigi, keele ja kultuuri jätkusuutlikkus;
- säästev areng;
- tõendus põhine otsustamine. (Eesti elukestva õppe strateegia 2020)

Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna programmipõhiste hariduspoliitiliste seisukohtade analüüs

Metoodika

Uurimismeetod valitakse lähtuvalt töö eesmärgist ja eripärast. Järgnevalt põhjendab autor uurimismeetodi valikut. Käesoleva uurimustöös on uurimismeetodina kasutatud juhtumiuuringut (case study), mis uurimisstrateegiana on kasutatav paljudes valdkondades, nt poliitika (Yin, 1994). Kuna juhtumiuuringuga uuritakse sügavuti sündmust, tegevust, protsessi (Creswell, 2003), siis erinevate valdkondade uurijad kasutavad juhtumiuuringu meetodit, et selgitada situatsiooni, lisada olukorrale lahendusi, uurida või kirjeldada objekti või nähtust; meetodi eeliseks on tema sobivus igapäevaellu, kaasaegsus ja kättesaadavus läbi kirjalike aruannete (Soy, 1998).

Usaldusväarsuse suurendamiseks on Jenseni ja Rodgersi (2001) juhtumiuuringute tüpoloogia järgi töös kasutatud longituutjuhtumiuuringut: kvalitatiivne ühe vaatlusühiku uuring erinevatel ajahetkedel (Sogenbits; Uukkivi 2004), mis on kooskõlas Yini (2003) seisukohaga, mille kohaselt ühe–juhtumi–disaini valiku ühe kriteeriumi kohaselt tuleb üksikjuhtumi puhul läbi viia longituuduuring (Kvalitatiivne uurimisviis). Töös on teostatud ühe juhtumi nelja üksuse võrdlemine erinevatel ajahetkedel, mis on kooskõlas Yini (2003) poolt esitatud juhtumiuuringu kavandamise viisiga, mille järgi on autor kasutanud ühe juhtumi hõlmavat disaini (Kvalitatiivne uurimisviis).

Uurimusküsimustele vastuse saamiseks kasutatakse andmeanalüüsiks avastuslikku uuringut, mida Pervezi (2004) sõnul iseloomustab paindlikkus (Sogenbits; Uukkivi 2004). Lähtuvalt Yini (2003) avastusliku uuringu teooriast, on antud töö puhul hüpoteesi asemel sõnastatud juhtumiuuringu eesmärk (Kvalitatiivne uurimisviis), milleks

on Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hariduspoliitika edendamiseks vajalike soovituste andmine.

Antud töös uurimismeetoditena kasutatavad longituudjuhtumiuuring ja avastuslik uuring kuuluvad kvalitatiivmeetodite hulka.

Tulenevalt lõputöö eripärast on **mõõtevahendina** kasutatud sotsiaaldemokraatide programmide vabakirjeldust. Reliaabluse suurendamiseks on uuritavad sotsiaaldemokraatliku hariduspoliitika iseloomujooned esitatud võimalikult algmaterjalile kohaselt ning uurija on püüdnud uuritavad vaatenurgad esitada erapooletult. Uurimustulemuste valiidsuse tagavad triangualtsioon – kasutatud on mitmest allikast pärinevaid andmeid, tulemustest põhjaliku kirjelduse pakkumine, vasturääkiva teabe esitamine, uurija–poolsete arusaamade uurimine.

VALIM

Püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks vajalikud andmeallikad on Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ametlikud hariduspoliitilised dokumendid. Valimist on välja jäänud 1990. aastal asutatud Sotsiaaldemokraatliku Partei samal aastal vastu võetud programm. 1996. aastal sõlmiti ühinemisleping Maa–Keskerakonnaga; moodustunud Rahvaerakond Mõõdukad liitus 1999. aastal Rahvaerakonnaga, mis sündis Talurahva Erakonna ning Vabariiklaste ja Konservatiivide Rahvaerakonna liitumise tulemusena. 2004. aastal muutis Rahvaerakond Mõõdukad nime tänapäevaseks Sotsiaaldemokraatlikuks Erakonnaks (Toomla, 2011). Kuna sotsiaaldemokraatlik ideoloogia on Eestis kõige selgemalt esindatud alates 2005. aastast, moodustavad uurimustöö valimi 2005. aasta kohalike valimiste programmi teesid, 2007. aasta programm Riigikogu XI koosseisu valimisteks, 2011. aasta programm Riigikogu valimisteks ning 2013. aasta veebruaris kinnitatud Sotsiaaldemokraatliku Erakonna seisukohad hariduspoliitikas. Esimene dokument saadi erakonna kommunikatsioonispetsialisti vahendusel, ülejäänud dokumendid on kättesaadavad internetis.

Analüüsi käik

Igal erakonnal on programm, kus määratletakse selle ideoloogia ning esitatakse vaatepunktid erinevates valdkondades. Sotsiaaldemokraatide ideoloogilised põhimõtted on: inimeste riik (riik ei ole inimeste üle, vaid inimeste oma), vaba ja salliv ühiskond, tark rahvas, sotsiaalne õiglus, ühiskondlik jõukus (Sotsiaaldemokraatlik manifest). Järgnevalt analüüsib töö autor uurimustöö eesmärgi täitmiseks Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hariduspoliitilisi seisukohti, mis kajastuvad järgmistes dokumentides:

- 2005. aasta kohalike valimiste programmi teesid,
- 2007. aasta programm Riigikogu XI koosseisu valimisteks,
- 2011. aasta programm Riigikogu valimisteks,
- 2013. aasta Sotsiaaldemokraatliku Erakonna seisukohad hariduspoliitikas.

Tulenevalt Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hariduspoliitika põhimõttest, hariduslike võimaluste võrdsus, toob 2005. aasta programm hariduse valdkonnas välja kaks peamist probleemi: hariduslik kihistumine ja massiline väljalangevus põhikoolist. Kui need samad probleemid on kajastatud ka 2007. ja 2011. aasta programmis, siis 2013. aasta programmist on välja jäänud koolist väljalangevus ning lisandunud on **õpetajaameti vähene väärtustamine**. Samas on kõikides programmides tähelepanu pööratud õpetaja töötingimustele. 2005. aastal on välja toodud vajadus luua õpetajatele stabiilne täiendussüsteem ning oluliselt tõsta töötasu, kuid pole kindlaks määratud, kui suur tõus oleks vajalik. Kui 2007. ja 2011. aastal pakuti õpetajate palgaläbirääkimiste lähtepunktiks välja riiklik keskmine palk, siis 2013. aastal seatakse eesmärgiks saavutada riiklikust keskmisest palgast 20% suurem töötasu. 2011. aastal on soovitud suurendada riiklikku tellimust õpetajakoolitusele.

Hariduse kihistumise vähendamiseks tuleb sotsiaaldemokraatide arvates katta riigi poolt kohustusliku hariduse omandamise kulud; tuleb loobuda omavalitsustevahelisest tasaarveldusest kooli vahetamise puhul; riik peab pakkuma

ühtlaselt hea kvaliteediga haridust kõikides Eestimaa piirkondades; kool peab arendama sallivust sotsiaalsete, kultuuriliste ja individuaalsete erinevuste suhtes.

Käsitledes ebavõrdsete tingimuste vähendamist hariduse omandamisel on millegipärast 2007. ja 2011. aasta programmist välja jäänud 2005. aastal kajastatud võistluskatsetest loobumine astumisel põhikooli. Samas on teema taas kajastust leidnud 2013. aasta programmis, mis viitab sotsiaaldemokraatliku ideoloogia põhiväärtuse, sotsiaalse õigluse järgmimisele..

2007. aasta programm toob lisaks välja järgmisi probleeme:

- üldhariduse liigne domineerimine kutsehariduse üle,
- vähene loovus ja innovaativsus,
- insener-tehniliste erialade osakaal on väike ja ei arvesta meie majandusarengu vajadusi,
- teadlaskaadri juurdekasv ei ole piisav.

Sellisest probleemikäsitlusest võib järeldada, et sotsiaaldemokraadid pooldavad kutsehariduse populariseerimist. Seda näitab ka asjaolu, et kõikides käsitletud programmides on oluliseks peetud kutsehariduse integreerimine gümnaasiumiharidusega.

Paraku ei tooda välja, mil määral üldharidus domineerib kutsehariduse üle ning puudub ka nägemus, missugune võiks see suhe olla. Vähese loovuse ja innovaativsuse puhul pole täpsustatud, kas see kehtib riigi, omavalitsuste, õpilaste või õpetajate kohta. Jääb selgusetuks, mille põhjal järeldatakse, et insener-tehnilised erialad ei arvesta majandusarengu vajadusi, samuti pole välja toodud, millised need erialad olla võiks. Teadlaskaadri juurdekasvu puhul ei ole välja toodud määr, mis oleks piisav. Samas on võimalik, et see pole programmi koostamise juures üldse vajalikki.

Kui 2005. aasta programmis pakuti riigipoolset kulude katmist kohustusliku hariduse omandamisel, mis hõlmas tasuta koolitransporti, kunstiõppe tarbeid, kooli baasil toimuvat huviharidust ning töövihikuid, siis 2007. ja 2011. aasta programmis on

lisandunud veel ka koolilõuna põhi- ja keskkoolis, ning õpilaskodude rajamine. Ettepanek pakkuda tasuta koolilõunat ka kutsekooli õpilastele on tehtud alles 2013. aasta programmis.

Alusharidus on jäänud kajastamata 2005. aasta programmis. Kui 2007. ja 2011. aasta programmis tagatakse kõigile soovijatele sõime- ja lasteaiakohad ning alushariduse rahastamine riigieelarvest, siis 2013. aasta programmis on lisandunud järgmised ettepanekud: käsitleda lasteaedu haridussüsteemi osana, kehtestada alushariduse ühtsed nõuded, alustada üleminekut üldisele tasuta alusharidusele, tagada süsteemne eesti kõnekeele õpe venekeelsetes koolieelsetes lasteasutustes.

Põhikoolist massilise väljalangevuse peatamiseks pakutakse 2005. aastal õppekavade diferentseerimist, abiõpetajaid, pikapäevarühma, kooli tugisüsteemi (psühholoog) ja neli aastat kestva töökooli loomist. 2007. aastal soovitakse karjäärinõustamiskeskuste rajamist, mis on ilmselt sotsiaaldemokraatide jaoks piisava realiseerumismäära tõttu edaspidistest programmidest välja jäänud. 2013. aastal ei kajastata eelnevatel kordadel välja toodud suurt koolist väljalangevust.

Põhikooli –ja gümnaasiumiseaduse (09.06.2010) § 4 järgi aitab põhikool kaasa õpilase kasvamisele loovaks, mitmekülgseks isiksuseks, kes suudab ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus ning valida oma huvide ja võimete kohast õpited. Selleks pakuvad sotsiaaldemokraadid 2013. aastal järgmist: jätkata õpilastega arenguvestluse läbiviimist vähemalt korra iga kooliastme jooksul; võimaldada õpilastele tasuta huviharidust kas huvikoolides õppimise või koolis toimuva huvitegevuses osalemise kaudu.

Põhikooli –ja gümnaasiumiseaduse (09.06.2010) § 5 järgi on gümnaasiumis õpetuse ja kasvatuse põhitaotlus, et õpilased leiaksid endale huvi- ja võimetekohase tegevusvaldkonna, millega siduda oma edasine haridustee. Selleks on sotsiaaldemokraadid teinud 2013. aastal ettepaneku integreerida piirkondlike kutsehariduskeskuste tegevus võimaluste piires maakonnas antava **gümnaasiumiharidusega**; arendada edasi rakenduskõrgkoolide ja kolledžite kui regionaalpoliitiliselt oluliste piirkondlike kompetentsi- ja kõrghariduskeskuste

võrgustikku ning parandada nende ühistoimet piirkondlike kutsehariduskeskustega ja piirkondlike gümnaasiumidega.

Kutseharidust käsitledes on 2013. aasta programmist välja jäänud 2005., 2007. ja 2011. aasta idee anda kutsekooli õpilasele üks lisaõppeaasta selleks, et saada parem ettevalmistus astumaks kõrgkooli. Mõistmatuks jääb vastava ettepaneku mõte, sest kutsekoolides kutsekeskhariduse õppekava lõpetanutel on alates 2006/2007. õppeaastast võimalik kuni 35 õppenädala (n-õ lisa-aasta) ulatuses õppida täiendavalt omal valikul üldaineid ja sooritada riigieksameid (Kutseharidus).

Kõrghariduse puhul pole 2005. aasta programmis mainitud õppetoetusi üliõpilastele. Kui 2007. ja 2011. aasta programmis toodi välja õppetoetuse summad (nominaalajaga edasijõudnud üliõpilastele 2000 krooni ja edukamatele täiendavalt 1000 krooni kuus), siis 2013. aastal ei täpustata õppetoetuste või stipendiumide määrasid; samas on paika pandud, et toetust saab vaid juhul, kui täidetakse õppekava kumuleeruvalt 75% ulatuses. Kui 2007. aastal lubatakse tagada kõigile bakalaureuseõppe edukalt lõpetajaile riiklik koolitustellimus magistriõppesse, siis 2011. aastal suurendatakse riiklikku tellimust magistriõppekavadele 20% võrra. 2013. aasta programmis tahetakse kindlustada kõigile võimekaile noortele tasuta ligipääs kõrgharidusele, tagades õppeasutustele nende missiooni, eesmärgi ja ülesannete täitmiseks vajalikud rahalised vahendid, pidades sealjuures silmas vajadust parimate kodu-ja välismaiste spetsialistide kasutamist õppetööl.

Kui 2007. ja 2011. aasta programmis on konkreetselt välja toodud **huvihariduse** rahastamine põhi –, kesk –ja kutsekoolis kahe tunni ulatuses nädalas, siis 2005. ega 2013. aastal pole täpsustatud, mil määral soovitakse huvitegevust toetada.

Erivajadustega õpilaste puhul pakuti 2005. aastal tugisüsteemide rajamist ainult põhikooli lastele. Kui 2007. ja 2011. aasta haridusprogrammis propageeriti erivajadustega õpilaste juurdepääsu parandamist kõrgharidusele, siis 2013. aasta programmis peetakse oluliseks erivajadustega õpilaste juurdepääsu tervele koolivõrgule.

Globaliseerumisprotsessi mõju sotsiaaldemokraatide hariduspoliitikale hakkab mõju avaldama alates 2007. aastast, mil pooldatakse haridussüsteemi avatumaks muutmist maailmale. 2011. aastal tahetakse välja töötada Eesti talendipoliitika, et luua välisriikidest pärit andekatele noortele atraktiivsed tingimused siin hariduse omandamiseks ning soovitakse toetada välisülikoolides erialast enesetäiendamist. Samas 2013. aasta programmis globaliseerumisprotsessile enam erilist tähelepanu ei pöörata, kuna fookus on suunatud siseriikliku hariduspoliitika arendamisele.

Aja jooksul on sotsiaaldemokraatide hariduspoliitika käsitlemine muutunud konkreetsemaks ja rohkem kooskõlas olevaks Euroopa Liidu suunistega. Näiteks kui 2005. aasta programmis pole mainitud vajadust viia **teadus –ja arendustegevus** vastavusse Eesti arengusuundadega, siis 2007. aasta programmis leiab antud teema kajastamist: soovitakse oluliselt tõsta arendustegevuse rahastamist ning töötada välja uus tasakaalustatud teadus- ja arendustegevuse hindamise süsteem, mis arvestab enam teadlaskonna panust Eesti arengusse. Kui 2011. aastal soovitakse kahekordistada doktoranditoetust ja tahetakse toetada Eesti päritolu spetsialistide tagasipöördumist kodumaale, siis 2013. aastal nähakse lihtsalt vajadust oluliselt suurendada magistri- ja doktoriõppe riikliku rahastamist.

Euroopa Liidu hariduspoliitiliste dokumentide oluline märksõna, **elukestev õpe**, ei leia laiapõhjalist kajastamist sotsiaaldemokraatide 2005. aasta programmis. Küll aga on teema aktuaalne 2007. aasta programmis, kus peetakse oluliseks riiklike toetuspõhimõtete välja töötamist täiskasvanute täiendkoolituseks; tingimuste loomist õpingute ning töö ja pereelu paremaks ühitamiseks. Kui 2011. aasta programmis pakutakse elukestva õppe arendamiseks tööalase täiendkoolituse kolmepoolse rahastamise süsteemi loomist, mille puhul täiskasvanuhariduse rahastamises osalevad nii riik, tööandjad kui töötajad, siis 2013. aasta programmis pakutakse eesmärgi saavutamiseks järgmist: soodustada uue eriala omandamist nii kutse– kui kõrghariduses seoses töötajaskonna vananemisega ning mitmel erialal valitseva kvalifitseeritud tööjõu puudusega, muuta süsteemseks üle 40-aastaste töötajate regulaarne tasuta täiendkoolitus, tagada avatud ülikooli kaugõppe kui ennast praktikas tõestanud töö kõrvalt kõrghariduse omandamise õppevormi jätkusuutlik toimimine, luua töötute koolituse vallas rohkem võimalusi süsteemsemateks õpinguteks

ja uue eriala omandamiseks, toetada eelarveliselt vabahariduslike MTÜ-de tegevust, tagamaks neis antava hariduse kvaliteet ja jätkusuutlikkus.

Kui siiani uuris töö autor käesolevas peatükis kuidas on sotsiaaldemokraadid käsitlenud hariduspoliitikat ning missuguseid probleeme on esitatud ja püütud lahendada, siis järgnevalt on koostatud tabel, mis kajastab näitlikult, mil määral on sotsiaaldemokraadid pööranud tähelepanu Eesti Inimarengu Aruandes 2012/2013 esitatud haridusprobleemidele.

Eesti Inimarengu Aruandes 2012/2013 kajastatud haridusprobleemid	SDE 2013. aasta programmis kajastatud hariduspoliitilised ettepanekud
Õpetajate madal palgatase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Õpetaja keskmine palk ületab riigi keskmise palga stabiilselt 20% võrra. 2. Seadustada õpetajate palgatingimused ja -määrad haridus- ja teadusministeeriumi, kohalike omavalitsuste üleriigiliste liitude ja koolijuhtide ning õpetajate registreeritud ühenduste vahelise üleriigilise raamlepinguga. 3. Õpetaja palk ja konkreetsed tööülesanded määrata koolijuhi ja õpetaja vahel sõlmitava ning kollektiivlepingu tingimustel põhineva individuaalse töölepinguga.
Suur väljalangevus koolist	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kontrollida alates sünnist regulaarselt iga lapse vaimset, emotsionaalset ja füüsilist seisundit ja vajadusel rakendada abistavaid meetmeid. 2. Tagada kõigile lastele õigus õppida oma tegeliku kodu lähedases koolis. 3. Seaduses ära toodud õpilaste piirarvust (26) suuremate põhikooli klasside puhul viia sisse abiõpetaja ametikoht. 4. Säilitada erivajadustega õpilastele mõeldud üleriigiline koolivõrk, mille planeerimisel on arvestatud lisaks füüsilistele erivajadustele ka õpilaste sotsiaalsete erivajadustega.

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Kompenseerida kodukohast kaugemasse gümnaasiumi õppima asunud noorte eluaseme- ja transpordikulud riigi poolt vajaduspõhiselt.
Kutseõppe nõrk tase ning nõrk seos tööturuga	<ol style="list-style-type: none"> 1. Käsitleda kutsehariduse rahastamist vajaduspõhisena ja samaväärselt üldhariduskoolidega. 2. Suurendada ja täpsustada nii ettevõtjate kui riigi panust kutseõppurite heatasemelise erialase õppepraktika läbiviimisel. 3. Parandada rakenduskõrgkoolide ja kolledžite ühistoimet piirkondlike kutsehariduskeskustega ja gümnaasiumidega. 4. Soodustada uue eriala omandamist nii kutse- kui kõrghariduses seoses töötajaskonna vananemisega ning mitmel erialal valitseva kvalifitseeritud tööjõu puudusega.
Eksamitulemuste tähendus, vastuvõtukatsed, eliitkoolid	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lõpetada vastuvõtukatsete korraldamine esimesse klassi õppima asumisel (va. huvikallakuga klassidesse ühe kooli piires). 2. Ühtlaselt hea tasemega ning elukoha lähedal omandatava põhihariduse tagamine kogu riigis. 3. Heatasemelise gümnaasiumihariduse riiklik tagamine kõigis Eesti maakondades.
Lasteaiakohtade nappus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Võimaldada kõigile lastele, kes seda vajavad, lasteaiakoht või lastehoid (andes tarbe korral selleks omavalitsustele riiklikku investeeringuabi). 2. Käsitleda lasteaedu haridussüsteemi osana
Loovuse ja ettevõtlikkuse vähene õpe	<ol style="list-style-type: none"> 1. Võimaldada õpilastele tasuta huviharidust kas huvikoolides õppimise või koolis toimivas huvitegevuses osalemise kaudu.

	2. Säilitada ja arendada õpetajate enesetäiendamise motivatsiooni, asendades senised ametijärgud ühtse kutseüsteemiga. 3. Integreerida piirkondlike kutsehariduskeskuste tegevus võimaluste piires maakonnas antava gümnaasiumiharidusega.
Rahastuse ülisuur sõltuvus riiklikest vahenditest	
Meeste väike osakaal võrreldes naistega nii õppurite kui õpetajate hulgas kõigil hariduse tasanditel	

Lisaks eelpool loetletud Eesti Inimarengu Aruandes 2012/2013 esitatud haridusprobleemidele on 9. sept 2010. aastal Eesti Koostöö Kogu, Eesti Haridusfoorumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt koostatud Eesti haridusstrateegia kavandis aastateks 2012–2020 välja toodud, et kõrgkooliõppes pole praegu tagatud ei õiglane juurdepääs, annete õigeaegne avastamine ja toetamine ega ka usaldusväärne kvaliteet, mille tagajärjeks on inimvara kadu või selle arengupotentsiaali ebapiisav rakendamine. SDE 2013. aasta haridusprogrammis pakutakse probleemi lahendamiseks järgmist:

- tasuta kõrgharidus kõigile võimekatele noortele;
- väärtustada ülikoolide piirkondlikes kolledžites ja rakenduskõrgkoolides antavat haridust ja siduda selle sisu mõjusamalt tööturu vajadustega;
- arendada edasi rakenduskõrgkoolide ja kolledžite kui regionaalpoliitiliselt oluliste piirkondlike kompetentsi- ja kõrghariduskeskuste võrgustikku;
- pidada esmatähtsaks üliõpilastele antavate teadmiste kvaliteeti, määrata kõrgkoolide erialased vastutusvaldkonnad, kaotamata seejuures edasiviivat konkurentsi erinevate koolkondade ja õppemeetodite vahel;

Hariduseksperdid on dokumendis Eesti hariduse viis väljakutset välja toonud vajaduse siduda tänapäeval üha laialdasemalt leviv digikultuur haridusega, kuid sotsiaaldemokraadid pole 2013. aasta haridusprogrammis sellele tähelepanu pööranud.

Samas on digikultuuri propageerivad ettepanekud esitatud 2011. aasta programmis: kindlustada eelkõige maapiirkondades haridus –ja kultuuriasutustele üldise subsideeritud ligipääs ülikiirele andmedisele, toetada elektrtoonilise õpitarkvara ja õppematerjalide väljatöötamist ning kindlustada haridusasutustes e–keskkonna kasutamiseks vajaliku riist –ja tarkvara kättesaadavus.

Arutelu

Sotsiaaldemokraatide hariduspoliitika põhimõte on hariduslike võimaluste võrdsus, sõltumata õppija elukohast ja majanduslikest võimalustest. Antud põhimõte on kooskõlas Põhikooli –ja gümnaasiumiseaduses (09.06.2010) § 6 tooduga: kvaliteetne üldharidus on võrdväärselt kättesaadav kõigile isikutele, sõltumata nende sotsiaalsest ja majanduslikust taustast, rahvusest, soost, elukohast või hariduslikust erivajadusest.

Sotsiaaldemokraatide ettepanek, kool peab arendama sallivust sotsiaalsete, kultuuriliste ja individuaalsete erinevuste suhtes, järgib Sotsiaaldemokraatliku Erakonna põhiväärtust, vaba ja salliv ühiskond, ning on kooskõlas Põhikooli –ja gümnaasiumiseaduses (09.06.2010) § 4 tooduga, mille kohaselt põhikooli ülesannete hulka kuuluvad eneserefleksiooni arendamine; loova eneseväljenduse ning sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujundamine.

2013. aastal ei kajastata eelnevatel kordadel välja toodud suurt koolist väljalangevust. Ilmselt seetõttu on 2013. aasta haridusprogrammist välja jäänud kõikide eelnevate programmide ettepanek luua kutsekooli baasil algkooli lõpetanutele nelja aastane töökool. Kuna haridusseaduse § 20 järgi omandatakse algkoolides algharidus ning algklassid on nii 1.–4. klass kui ka 1.–6. klass, jääb selgusetuks, millal peaks teoreetiliselt olema võimalik töökooli astumine.

2013. aasta programmis on loobutud pikapäevarühma ideest, ilmselt kuna see on Põhikooli –ja gümnaasiumiseaduses (09.06.2010) § 38 alusel juba kehtestatud. Samas on

programmis kajastatud lapse arengu regulaarne kontroll ning arenguestluste läbiviimine igal kooliastmel, kuigi haridus – ja teadusministeeriumi dokumendis Eestvedamine koolis (Leadership of Education – Structure of country reports) on kirjas, et alates 2006. aastast on õppeasutusele kohustuslik vähemalt kord aastas läbi viia õpilasega arenguestlus, kus osaleb nii õpilane kui tema vanem.

2013. aastal pole täpsustatud, mil määral soovitakse huvitegevust toetada. Kuna efektiivseks loetakse (Tervis ja kehaline aktiivsus) füüsilist treeningut, millega tegeletakse vähemalt kolm korda nädalas, teeb töö autor ettepaneku rahastada huviharidust kolme tunni ulatuses nädalas.

Ilmselt tulenevalt sellest, et alates 15. maist 2008 on kaotatud võimalus sõlmida koolijuhtidega tähtajalisi töölepinguid (Alates 15. maist muutuvad...), on sotsiaaldemokraatide 2011. aasta programmist välja jäänud 2007. aasta ettepanek sõlmida lasteaedade, üldhariduskoolide, kutseõppeasutuste ja huvikoolide juhtidega tähtajatud töölepingud. Autori arvates võiksid koolijuhtide töölepingud olla viie-aastase tähtajaga, sest tähtajad motiveerivad põhjalikumalt analüüsima ja hindama senist tööd ning vajadusel tegema korrekture. Samuti vähendavad tähtajalised töölepingud võimalust, et keegi lihtsalt oma mugavustest täidab ametikohta. Keskmine juhtiva positsiooni ametiaeg on 5,5 aastat (How Long Should An Employee Stay at a Job?.) Ajalehes Õpetajate Leht avaldatud artiklis mainitakse, et nüüd, kui koolijuhtide töölepingud on seadustatud tähtajatuna, kurdavad paljud – eeskätt õpetajad –, et asi pole õige: kui direktorile võim pähe lööb, jääb kool kimpu diktaatoriga, keda ei ohjelda enam miski (Õpetajate Leht, 18. mai 2012, lk 4) Ilmselt süvendaks sotsiaaldemokraatide 2013. aasta programmi ettepanek, suurendada koolijuhi õigusi ja vastutust koolielu korraldamisel, vaadeldavat probleemi veelgi.

2013. aasta programmi kohaselt on haridusprobleemide lahendamiseks vajalik haridusmaastiku terviklik kujundamine, mis hõlmab alus-, põhi-, gümnaasiumi- ja kutseharidust ning rakendus- ja akadeemilise kõrgharidust, huviharidust, täiskasvanuharidust, õpetajakoolitust ja pedagoogikaalast teadustööd. Näitena sotsiaaldemokraatide **terviklikust lähenemisest haridussüsteemile** võib tuua asjaolu, et

lasteaedu soovitakse käsitleda haridussüsteemi osana: tahetakse kehtestada lasteaiaõpetajatele õpetajatega samaväärsed riiklikud palgamäärad ning pooldatakse lasteaiadirektoritele koolijuhtidega sarnaste õiguste ja kohustuste andmist. Terviklik nägemus väljendub ka varasemas ning hilisemas antud töö analüüsifaasis.

2013. aasta programmis soovitakse õpetajate ametijärgud asendada ühtse kutsesüsteemiga, kusjuures haridus –ja teadusministeerium esitles juba 13. aprillil 2012. aastal õpetajate töörühma koosolekul dokumenti Õpetajakoolitus ja kutsesüsteem (Õpetajakoolitus ja kutsesüsteem). Samuti on sotsiaaldemokraatide 2013. aasta programmis sisalduv idee, vähendada kõrgkoolide õppekavade dubleerimist, kajastatud ka haridus –ja teadusministeeriumi dokumendis Õpetajakoolitus ja kutsesüsteem. Ehk siis hariduspoliitikaga seotud institutsioonid ja isikud on omavahel seotud või siis mõjutavad üksteist olulisel määral. Seotust tõendab seegi, et sotsiaaldemokraatide 2013. aasta programmis kajastuv ettepanek põhikooli- ja gümnaasiumiosa eraldamiseks on esitatud ka ekspertide poolt koostatud dokumendis Eesti haridusstrateegia 2020, mis tuleneb ilmselt sellest, et vaadeldavate dokumentide loomise juures on viibinud samad autorid.

Kui Eesti Inimarengu Aruandes 2012/2013 käsitletakse probleemina asjaolu, et hariduskorraldus on liialt sõltuv riiklikest vahenditest, siis SDE haridusprogrammi järgi suurendatakse hariduskulude katmisel riigipoolset osalust veelgi. Sotsiaaldemokraadid on seisukohal, et laste haridusvõimalused ei tohi sõltuda nende endi ega omavalitsuste ebavõrdsetest majanduslikest võimalustest – riik peab oluliselt enam panustama hariduskorralduse rahastamisse.

Sotsiaaldemokraatide programmides pole välja toodud konkreetseid lahendusi õpetajaskonna süveneva feminiseerumise pidurdamiseks. Samuti puuduvad ettepanekud, mis oleks otseselt suunatud lahendamaks probleemi, mis seisneb meessoost õpilaste väikses osakaalus kõikidel haridusastmetel. Ilmselt ei ole neid probleeme nähtud prioriteetset tähelepanu vajavatena või on käsitletud teemat paratamatusena.

Kasutades longituudjuhtumiuuringu ja avastusliku uuringu meetodit leidis töö autor vastused eelpool püstitatud uurimisküsimustele. Vastates uurimusküsimusele, kuidas on sotsiaaldemokraadid käsitlenud hariduspoliitikat, toob töö autor välja järgmist:

- probleemipõhine hariduspoliitika käsitlemine;
- haridusprobleemidele pigem järjepidev lähenemine;
- ideoloogiline lähenemine haridusprobleemidele;
- kooskõlas Euroopa Liidu suunistega: globaliseerumine, teadus – ja arendustegevus, elukestev õpe;
- kooskõlas Eesti haridusekspertide nõuannetega: terviklik lähenemine haridussüsteemile, digikultuuri sidumine haridusega

Vastates uurimusküsimusele, missuguseid haridusprobleeme käsitletakse, toob töö autor välja järgmist:

- hariduslik kihistumine;
- põhikoolist suur väljalangevus;
- õpetajaameti alaväärtustamine;
- lasteaiakohtade vähesus;
- üldhariduse liigne domineerimine kutsehariduse üle;

Vastates uurimusküsimusele, mil määral on sotsiaaldemokraadid pööranud tähelepanu haridusekspertide poolt esitatud probleemidele, toob töö autor välja järgmist:

- lahendusettepanekuid on tehtud järgmistele probleemidele: õpetajate madal palgatase; suur väljalangevus koolist; kutseõppe nõrk tase ning nõrk seos tööturuga; eksamitulemuste tähendus, vastuvõtukatsed, eliitkoolid; loovuse ja ettevõtlikkuse vähene õpe; ebaõiglane juurdepääs kõrgharidusele ning selle madal kvaliteet.
- lahendusettepanekuid ei ole tehtud järgmistele probleemidele: rahastuse ülisuur sõltuvus riiklikest vahenditest; meeste väike osakaal võrreldes naistega nii õppurite kui õpetajate hulgas kõigil hariduse tasanditel.

Toetudes analüüsi käigus käsitletud õppeasutuste juhtide töölepingute ja huvihariduse teemale, teeb töö autor järgmised ettepanekud:

1. Õppeasutuste juhtidele viie-aastase tähtajaga töölepingud.
2. Huvihariduse rahastamine kolme tunni ulatuses nädalas.
3. Luua keskkooliõpilastele rohkem võimalusi õppida huvipakkuva kallakuga koolis.

Viimane ettepanek tuleneb Põhikooli –ja gümnaasiumiseaduses (09.06.2010) § 5 esitatust, mille järgi on gümnaasiumis õpetuse ja kasvatus põhitaotlus, et õpilased leiaksid endale huvi- ja võimetekohase tegevusvaldkonna, millega siduda oma edasine haridustee.

Analüüsi käigus tehtud üldistuste ja järelduste kehtivust saab hõlpsasti kontrollida, kuna valimisse kuulunud neljast dokumendist kolm on interneti teel kõigile kättesaadavad. Uurimuse tugevus on ka asjaolu, et dokumentides sisalduv informatsioon püsib muutumatuna. Piiranguna näeb töö autor seda, et kordusuuringut läbi viies ei pruugi 2005. aasta kohalike valimiste programmi teesid olla kõigile kättesaadavad. Antud töö võimaliku piiranguna võib tuua asjaolu, et valimist on välja jäänud 1990. aastal asutatud Sotsiaaldemokraatliku Partei samal aastal vastu võetud programm.

Rakendamisvõimalused

Käesolev bakalaureusetöö on informatsiooniallikaks hariduspoliitikaga seotud põhimõistete, hariduspoliitika käsitlemisvõimaluste ja taasiseseisvunud Eesti hariduspoliitika arengu kohta.

Töö autor näeb võimalust antud uurimustöö edasi arendamist magistritöö formaati, mille raames analüüsitakse sarnaseid meetodeid kasutades kõikide Eesti suuremate erakondade programme ning võrreldakse saadud tulemusi.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

1. Aana, K., 2010 Eesti haridusdiskursuse analüüs, Tallinn
2. Aarna, O., 2005, „Haridusstrateegiline protsess Eestis ja Eesti Haridusfoorum“, Riigikogu Toimetised 11, <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11152&highlight=hariduspoliitika&op=archive2> 5.12.2012)
3. Aaviksoo, J. 1998, Riigi -ja kohaliku omavalitsuse ametnike pädevuskoolituse õppematerjal, Hariduspoliitika, www.riigikantselei.ee/arhiiv/atp/Koolitus/oppematerjal/halduspoliitika.htm#2.1 18.12.2012
4. Alonov, P., 2008, Hariduspoliitika kui demokraatia arengu instrument, magistritöö
5. Autio, T., Välisvaade: haridusreformide rahvusvaheline raamistik viimastel kümnenditel, Eesti Inimarengu Aruanne 2010/2011, lk 112 http://www.kogu.ee/public/eia2011/EIA_2011.pdf 31.10.2012
6. Concise dictionary of Politics, Ed. McLean, I.; McMillan, A., 2003, 2–nd edition, Oxford University Press
7. Creswell, J. W., 2003, Research Design: qualitative, quantitative, and mixed method approaches, 2nd edition, Thousand Oaks, Sage Publications
8. Dictionary of Political Thought, Ed. Scruton, R., 2007, 3–rd edition, The Palgrave Macmillan, Great Britain
9. Dictionary of Political Thought, The Palgrave Macmillan, R. Scruton, 3-rd edition, 2007, lk 200
10. Diplomaatia sõnaraamat, Vares, P., Jermolova, V., 2005, Euroõlikool, Tallinn
11. Education And Human Development, An Encyclopedia, Ed. S. J. Farenga, D. Ness, volume 1, USA, M. E. Sharpe, 2005, lk 237
12. Education and Sociology, An Encyclopedia, Ed. D. L. Levinson, P. W. Cookson, A. R. Sadovnik, USA, 2002, lk 268

13. Eesti Haridusfoorum, <http://haridusfoorum.ee/index.php/avaleht-mtu/eesmargid-ajalugu.html> 23.12.13
14. Encyclopedia of Education, Ed. J. W. Guthrie, second edition, volume 2, Thomson Gale, Macmillan Reference USA, 2003, lk 668; 689
15. Erakondade toetusreitingud, <http://www.emor.ee/erakondade-toetus/> 9.01.2014
16. Gustavsson, B., Haridus kaasajal, Tõravere kirjastus, 2000, lk 15; 27
17. Hariduse terminoloogia seletav sõnastik, hariduspoliitika, <http://haridusterminoloogia.wikispaces.com/> 18.12.2012
18. Heidmets, M., 2004, Teadmistepõhine ühiskond, teadmistepõhine riigivalitsemine, Riigikogu Toimetised 10, <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11217&highlight=haridusstrateegia&op=archive2> 17.04.2013
19. Holm, J. 2005, Haridusõiguse tagamine kohustusliku hariduse tasemel ja sellele järgnevatel haridustasemetel, magistritöö.
20. How Long Should An Employee Stay at a Job?, article by Doyle, A., <http://jobsearch.about.com/od/careerdevelopment/qt/stay-at-a-job.htm> 7.01.2014
21. International Encyclopedia of Education, 3-rd edition, Peterson, P., Baker, E., McGaw, B., Elsevier, 2010, Academic Press, United Kingdom, volume 5
22. Irs, R.; Türk, K.; Vadi, M., 2009, Õpetajate töösoorituse hindamise võimalused hariduspoliitika ja organisatsioonikultuuri perspektiivist lähtuvalt, Eesti majanduspoliitilised väitlused, Vol. 17, lk 27-28, http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika/2009/2009_kroonika.pdf 11.01.2013
23. Kiho, K.; Kitsing, M., 2005, Ülevaade üldharidusest 2001-2005, lk 8, Tartu, <http://digar.nlib.ee/digar/show/?id=12949> 11.01.2013)
24. Kvalitatiivne uurimisviis, Laherand, M.–L., 2008, OÜ Infotrükk
25. Lauri, T.; Toots, A., Eesti Inimrengu Aruanne 2012/2013, lk 27
26. Longmani maailma poliitika leksikon, Nolan, C. J., Tallinn, 1999
27. Loogma, K. 2005, Haridusmuutused Eestis: Haridussotsioloogiline lähenemine. – Tammist, R., Rumm, H (toim.). Eesti poliitika täna, eile, homme: reforme seitsmest valdkonnast. Tallinn: Johannes Mihkelsoni Keskus

28. Loogma, K.; Sarv, E-S. 1998, Eesti ühiskond ja haridus – 2015, Tallinn 1998, lk 92
29. Läänemets, U., 2006, „Õppekavadest, teooriast ja praktikast“, Riigikogu Toimetised 14,
<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=10948&highlight=hariduspoliitika&op=archive2> 5.12.2012
30. Läänemets, U., 2009, Kuidas jõuda informeeritud haridusotsustusteni?, lk 11,
http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/7_82009/lugu3.pdf 18.12.2012
31. Läänemets, U., Pelisaar, K. 2008, Hariduspoliitika – mis ja kellele?, Haridus 5-6, lk 11, http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/5_62008/9-11.pdf 18.12.2012
32. Läänemets, U.; Reps, M., 2010, „Ideoloogiad ja hariduspoliitika“, Riigikogu Toimetised 21,
<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14178&highlight=hariduspoliitika&op=archive2> 5.12.2012)
33. Nilsen, S., 2010, Moving towards an Educational Policy for Inclusion? Main Reform Stages in the Development of the Norwegian Unitary School System, abstraction,
<http://www.tandfonline.com.ezproxy.utlib.ee/doi/abs/10.1080/13603110802632217> 11.01.2013
34. Pavelson, M. 1997, Kokkuvõtte paneeli ["Tööjõuturg ja haridus"] tööst // Eesti haridusfoorum '97 : hariduse kättesaadavusest ja kvaliteedist õpiühiskonda pürgivas Eestis, 31. okt. – 2. nov. 1997, Narva-Jõesuu : ettekannete ja sõnavõtte kogumik. Tallinn, 1998. lk 71-72
35. Pelisaar, K., Eesti hariduspoliitika areng Eesti Keskerakonna näitel“, magistritöö, Tartu, 2008, lk 64
36. Philosophy of Education, An Encyclopedia, Ed. J. J. Chambliss, Garland Publishing, 1996, lk 173
37. Poliitika ja valitsemise alused, toimet. L. Kalev, A. Toots, Tallinna Ülikool, 2011, lk 21-22
38. Political Theory, An Encyclopedia of Contemporary and Classic Terms, Ed. Hammonds, S., J., 2009, Greenwood Press, London
39. Reisberg, T.; Irs, R., 2009, Efektiivse hariduspoliitika saavutamine läbi tegevustulemuslikkuse mõõtmise, Eesti majanduspoliitilised väitlused, Vol. 17, lk

- 95-96,
http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika/2009/2009_kroonika.pdf 11.01.2013
40. Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/128122010014>,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011002>,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001> 12.01.2014
41. Saks, J., 2011, Uus kool, Visioon hariduse jätkusuutlikust strateegiast, Integraloogia Instituut
42. Sogenbits, S; Uukkivi, A., 2004, Kombineeritud uuringudisainid: Juhtumiuuring (case study), Tallinn
43. Soy. S., 1998, The Case Study as a Research Method.
<http://www.gslis.utexas.edu/~ssoy/usesusers/l391d1b.htm> 7.12.13
44. Tervis ja kehaline aktiivsus, Kull, M.,
<http://www.ut.ee/tervis/aastateema/artiklid/tervisaktiivsus.htm> 9.01.2014
45. The Blackwell Encyclopedia of Sociology, Ed. Ritzer, G., 2007, volume III
46. Toomla, R., 2011, Eesti Erakonnad 2000–2010, Tartu Ülikooli Kirjastus
47. Toots, A., 2009, Brussels comes via Helsinki: The Role of Finland in Europeanisation of Estonian Education Policy. Halduskultuur, 2009, Vol. 10, lk 69-70
48. Twentieth Century Political Theory, Ed. S. E. Bronner, 2-nd edition, Routledge, 2006, lk 319
49. Varrak, T., Poliitika ja riigiteadus, Tallinn, Külim, 2001, lk 15
50. World Education, Encyclopedia, Ed. Marlow-Fergusson, R., A Survey of Educational System Worldwide, Volume 1, 2-nd edition, Gale Group, 2002, lk XIX
51. Õpetajate Leht, Pealt kullakarvaline, seest siiruvääruline, arvamuskirjeldus, 18. mai. 2012, lk 4,
http://www.opleht.ee/admin/pages/preview/?archive_mode=article&articleid=7453 7.01.2014

52. Yin, R. K., 1994, Case Study Research: Design and Methods. 2nd edition, Thousand Oaks, Sage Publications

DOKUMENDID

1. 2013. aasta riigieelarve seaduse seletuskiri, <http://www.fin.ee/riigieelarve-2013> 9.01.2014
2. 2013. aasta veebruaris kinnitatud Sotsiaaldemokraatliku Erakonna seisukohad hariduspoliitikas
3. Alates 15. maist muutuvad koolijuhtide töölepingud tähtjatuks, Haridus- ja teadusministeerium, <http://www.hm.ee/index.php?049545> 7.01.2014
4. Avatud Hariduse Liidu põhikiri, <http://www.ahl.ee/pohikiri.html> 25.12.13
5. Eesti elukestva õppe strateegia 2020, Haridus- ja teadusministeerium, projekt 26.11.2013, lk 2, http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2013/12/291113_EOS_kooskõlastusringile.pdf 8.01.2014
6. Eesti hariduse viis väljakutset. Eesti haridusstrateegia 2012-2020 projekt. http://www.elu5x.ee/public/documents/materjalid/Haridusstrateegia_PROJEKT_8_lk.pdf 31.10.2012
7. Eesti Inimarengu aruanne 2011, lk 97-98, http://www.kogu.ee/public/eia2011/EIA_2011.pdf 31.10.1012
8. Eesti Inimarengu aruanne 2012/2013, Eesti Koostöö Kogu, Tallinn, 2013, lk 27; 35, <http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2013/05/EIA20122013.pdf> 15.11.13
9. Eesti pikaajalise haridusstrateegia (elukestva õppe strateegia) lähteülesanne, Eesti Haridusfoorum 2009, <http://www.haridusfoorum.ee/images/stories/haridusstrateegia/eesti-pikaajalise-haridusstrateegia-lahteulesanne.pdf> 18.12.2012
10. Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna 2005. aasta kohalike valimiste programmi teesid
11. Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna 2007. aasta programm Riigikogu XI koosseisu valimisteks

12. Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna 2011. aasta programm Riigikogu valimisteks
13. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007-2013 „Teadmistepõhine Eesti”, Haridus- ja teadusministeerium, aruanne strateegia eesmärkide ja rakendusplaani täitmisest 2010. ja 2011. aastal, Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium koostöös teiste ministeeriumide ja Riigikantseleiga, Tartu 2011, lk 3
14. Eestvedamine koolis, haridus –ja teadusministeerium, Leadership in Education – Structure in country reports, www.hm.ee/index.php?popup=download&id=10215 7.01.2014
15. EVHL–ist, Eesti Vabaharidusliit, <http://www.vabaharidus.ee/> 25.12.13
16. HaS 1992 = Eesti Vabariigi haridusseadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072012010> 4.12.2012
17. Juhan Kunderi Seltsi tegevusvaldkonnad, <http://www.kunderiselts.eu/tegevusvaldkonnad/> 25.12.13
18. Kutseharidus, Haridus –ja teadusministeerium, <http://www.hm.ee/index.php?045013> 9.01.2014
19. Põhikooli –ja gümnaasiumiseadus, täiendatud 9. juuni 2010, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410> 7.01.2014
20. Rannap, H, Eesti kooli ja pedagoogika kronoloogia, valminud 2002, oluliselt täiendatud 2012, <http://www.hm.ee/index.php?03310> 20.12.13
21. Sotsiaaldemokraatlik manifest, kinnitatud SDE üldkogul 19.02.2012
22. Õpetajakoolitus ja kutseüsteem, haridus –ja teadusministeerium, Saluveer, V., 2012, <http://www.hm.ee/index.php?0512786> 7.01.2014

LISA Hariduspoliitilised seisukohad SDE 2005. aasta haridusprogrammis

Hariduspoliitika

SDE on teinud:

- Üleriigilise palgakokkuleppega asusime õpetajate huvide kaitsele.
- Oleme seisnud lasteaednike palgatingimuste eest. Sotsiaaldemokraatide eestvedamisel sõlmiti Tartu linnas lasteaednike ja linnavalitsuse vahel kollektiivleping. Riigikogus esitati menetlusse eelnõu, mille järgi alampalgamäärad sünniksivad omavalitsusliitude, vabariigi valitsuse ja koolieelsete lasteasutuste pedagoogide esindajate kokkuleppel, et välistada olukord, kus lasteaednike palgatingimused erinevad omavalitsuste vahel kordi.
- Sotsiaaldemokraatide juhivad kohalikud omavalitsused toetavad rahaliselt koolitranspordi, huvihariduse, koolitoidu ja õppematerjalidega seotud kulude katmist.
- Lõime koolipiimatoetuse

Probleem:

- Eesti haridussüsteemis süveneb hariduslik kihistumine. Hariduse kättesaadavuses ja kvaliteedis on tekkinud regiooniti suured erinevused. Paljude inimeste võimalused tagada oma lastele mitmekülgne huviharidus ja kõrgharidus on vähenenud.
- Haridusliku kihistumise esmasel ilmingul väljenduvad põhikoolist massilises väljalangevuses. Igal aastal lahkub koolist põhiharidust omandamata üle 1000 õpilase, kellest rohkem kui pooled jäävad töötuteks, suur osa satub kinnipidamisasutustesse. Siit tekib suur koormus riigieelarve sotsiaal- ja turvalisuskulutustele.

Hariduskorralduse aluspõhimõtteks peab saama hariduslike võimaluste võrdsuse põhimõte.

Inimkapitali hoidmine ja väärtustamine koolis.

- Põhikoolist väljalangevus tuleb muuta olematuks diferentseerides õppekavasid, arendades koolis tugisüsteeme erivajadustega ja sotsiaalsete probleemidega lastele. Tugisüsteemid hõlmavad sotsiaaltöötajate ja psühholoogide teenuseid, tugi – ja abiõpetajaid, pikapäevarühmi.
- Põhikoolist väljalangevuse kardinaalseks vähendamiseks tuleb luua 4 aastane töökool, kuhu on võimalik astuda pärast algkooli lõpetamist. Töökool kindlustab ettevalmistuse elukutseks ja tagab ka põhihariduse.

Haridusliku kihistumise vähendamine

- Selleks, et leevendada sotsiaalset ja regionaalset ebavõrdsust laste haridusvõimalustes tuleb riigi poolt katta kohustusliku hariduse omandamise kulud. Riikliku pearaha sisse peavad olema lülitatud töövihikute, kunstiõppe tarvete, koolitranspordi, samuti kooli baasil toimuva huvihariduse kulud.
- Rahastamissüsteem on asetanud maa-ja linnakoolid, suured ja väikesed koolid ebavõrdsesse tingimustesse. Põhikooli ulatuses tuleb loobuda omavalitsustevahelisest tasaarveldusest, juhul, kui omavalitsusel, kelle koolist õpilane lahkub teise omavalitsuse kooli, on omal õppekoht olemas.
- Omavalitsuskoolide sulgemise ainsateks põhjusteks ei või olla õpilaste vähesus ega hariduse madal kvaliteet. Riigi ülesanne on hoolitseda hariduse ühtlase kvaliteedi eest kõigis koolides ja regionaalpoliitiliselt ei tohi tekitada koolide kadumist hõreda asustusega ja piiriäärsetelt aladelt
- Kõikides põhikoolides peavad olema arvutiklassid ja raamatukogud, et igal õpilasel oleks võimalik töötada kooli ruumides nii iseseisvalt kui õpetaja individuaalsel juhendamisel.
- Kool peab arendama sallivust sotsiaalsete, kultuuriliste ja individuaalsete erinevuste suhtes

Võrdsemad haridusvõimalused:

- Põhikool peab looma võimalused kõigi õpilaste võimete väljaarendamiseks. Loobume võistluskatsetest astumisel põhikooli, välja arvatud muusikakoolidesse ja balletikooli. Pooldame põhikoolide teeninduspiirkonna säilimist tagades lastevanematele võimaluse valida lapsele kool sõltuvalt elukohast.
- Lähtudes vajadusest tagada keskhariduse kättesaadavus kõigis regioonides ja samas koolivõrgu ökonoomse rahastamise põhimõttest tuleb luua stabiilne seadusandlik alus gümnaasiumiharu ja kutsekeskkooli haru integreerimisele.
- Kutsekeskkooli lõpetajatele paremate võimaluste loomiseks omandada kõrgharidus tuleb põhikooli baasil toimuv kutseõpe pikendada kolmelt aastalt neljani
- Pooldame kutse- ja rakenduskõrghariduse regionaalset hajutamist.

Õpetajate töö- ja palgatingimused

- Peame vajalikuks lasteaia õpetajate ja abitöötajate töötasude olulist tõstmist. Toetame üleriigilisi palgakokkuleppeid kooliõpetajate ja lasteaia pedagoogide palkade kujundamiseks.
- Arendame välja stabiilse õpetajate täiendussüsteemi.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina , Meelis Sikk,

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 14.04.1983)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Eesti Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hariduspoliitika analüüs
(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Jüri Ginter,

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 10.01.2014 *(kuupäev)*